

Elmer István

Búbánat

Olykor különös fénytörése van az időnek. Fény és idő – látszólag egymástól messze eső fogalmak, s az iménti mondatba foglalva túlfinomult szofisztikált értelmet kapnak. Lehet, valóban nem szabad így közelíteni semmihez. Hanem inkább nyersen, a szavak csupaszságával, vagy még inkább a cselekedetek természet adta egyszerűségével. Amikor az ember már-már nem marad más önző állatnál. A kifinomult hazugságokból megtér a cselekvés mindennapjaihoz.

A kocsmában gyúrt homlokú, ritkuló hajú férfi hajol rá a harmonikára. Ó, amikor az utcán végigsöpör a szél, talán ez lehet a hangok szövege, mert úgy hangzik, ahogyan Patagóniában hordja az utcán a szél a port, reménytelenül hatalmas távlatok a füves pusztaságon, mint egy igazi szentimentális dallam, amelyből kibomlik, mint valami forgószél, az idealizált szerelem, szenvedélyesen, egymáshoz szorított combokkal, igen, ez az argentin tangó. De hogyan kerül ez ide? Amikor nem Argentínában járunk, s a tangót legföljebb a falusi kultúrházban tanította a diákoknak a városból érkezett tánctanár – de már elmúltak azok az idők.

Csak az öreg harmonikás maradt, a falu harmonikása, ez a megkövesült múlt, aki mindennap mégis megtöri az időkövet a billentyűk lenyomásával. Fürge ujjai szaladnak, az egyik kéz a ritmust varázsolja oda, a másik a dallamot, mint egy kivirágzott, tobzódva virágzó vörös muskátlit egy háború rombolta ház kiégett ablakában.

Valaha pék volt az apja, a falusiak kedden vitték a lisztet, leadták, a pékmeszter a zacskót odahelyezte a polcra a többi mellé, mindegyiken a család neve, aztán pénteken lehetett a kenyérért menni. Olyankor beengedte a kenyérvivőt a sütőkemencéhez, néhány lépcsőfok vezetett le a kemence ajtajához, ügyesen felcsapta a fémkallantyút, odabent, valahol a mélyben világosan izzott a fény. Volt egy gyerek, aki minden alkalommal bámulta, egyre csak bámulta ezt a különös látványt, a hosszú nyelű péklapát befutott a mélyben izzó fénybe, egy ügyes mozdulat, finom csavarás, és a lapát máris hozta ki a ropogó-pozsgás kenyeret. A sült tészta andalító illatával egészen megtelt a helyiség. A mester fogta az erős szűrű kezét, és gyors mozdulatokkal végigsikálta a kenyér mindkét oldalát, mintha most fényesítené. Aztán a gyerek kezébe nyomta. Az meglerakta a sütésért járó összeget.

Valaha pék volt az apja, de a fia harmonikás lett. Hiába mondta neki szép szóval, később könyörgött: abból nem lehet megélni, mire fia álmodozó nagy szemekkel, kissé görbére nőtt, felálló orrával elálmélkodta magát: apám, én nem megélni, én élni akarok.

Hát ez jelentette számára az életet: harmonikázni a falusi kocsmában. Magától talált rá a dallamokra, nem tanult kottaolvasást – elég, ha egy tánctanár kijár a faluba, hova gondolnak, hogy még zenetanár is! –, de szíve valahogyan odaérezett a hangokra, és szenvedélyesen húzta-billentette a harmonika levegőjét, a billentyűk pedig elég olcsón ahhoz, hogy fájdalmasak, ragaszkodóak

és egyszerűek legyenek, felhasították a kocsmá kifáradt levegőjét, a kifakult falakat, és ez a fájdalom, ami a szerelmet jelentette, mert a szerelem fájdalmasan szenvedélyes, elvarázsolta a termet; mennyi dülöngő lépés, olcsó falusi mulatság tapodta össze magát a padlón, mennyi cibáló veszekedés, most már elég, gyerünk haza, búcsú idején előkerült a kés is, a szomszéd faluból valakinek felhasították a gyomrát, úgy mondták még évekkel később is, a kezében vitte a belét, és a tangó csak szólt, egyre csak szólt, a harmonikás megmaradt ebben a szerelemben. Már úgy lehetett hinni, minden változik, minden elmúlik, a kocsmárosok is váltották egymást, munka után a parasztemberek is, ameddig bírták az életet, munkásruhában betértek fájrönt után, s mintha csak templomba mentek volna, belépés előtt leporolták öltözküket. És abban a sápadt fényben, az olajos padló hátán, a bizonytalanul vizenyős söntéspult sörhabos kínálatában leültek az asztalhoz, nem beszéltek, csak nagy ritkán, minek beszélni, az élet áradását fölöslegesen megakasztja a beszéd, intés, talán inkább legyintés a kocsmárosnak, de az már ismerte a rendelést. Legföljebb megkérdezte: egyet? Mire a válasz szerényen betelefonódott a harmonika dallamaiba: először csak egyet.

Jöttek az apák, jöttek a nemzedékek, csöndes kora este a kocsmában, és szólt, egyre csak szólt a harmonika, a pékmester fia már nem is ember, hanem maga a kocsmaterem elengedhetetlen kelléke, ha ő nincs, a kocsmá elveszíti önmagát, megdől, talaját veszíti az élet egyszerűsége – akármennyire nem illet is a közép-európai falusi terembe az argentin tangó, az illetet ez a jelenség lehántotta magáról, így volt ez szép, így volt ez jó. És a muzsikust nem érdekelte, mikor jönnek a vendégek, megtöltik-e a termet, ő akkor is játszott, amikor a kocsmáros jelentette az egyetlen hallgatóságot, unott arccal nekitámaszkodott a pultnak, s ha az udvarról bemerészkedett a macska, felé rúgott, de úgy, hogy ne érje el az állatot, mars ki, aztán tovább támaszkodott, bele a söntés-életbe.

Abba az átkozott söntés-életbe! – fakadt fel olykor a sóhaj-gyulladás, hagyjál, asszony, már a sörömet sem ihatom meg nyugodtan? – de a legtöbb feleség nem vetemedett oda, hogy férje után merészkedjen, hagyni kell az embert, mert a faluban a férfi jelentette az embert, hadd csorogjon le arcáról ez a nap is.

És a tangózene nagyon is alkalmasnak bizonyult arra, hogy egyszerű békeségben lecsorgassa a napokat. Jól van, Dodó, aztán valami aprópénzt nyomtak a zenész markába, a pékkemence már régen kihűlt, a kenyeret a szövetkezeti boltban árulták, de kevésbé sajnálták ezt a falusiak, mintha a harmonikás elmaradna a kocsmából. Ha a kenyér nem is az már, mint régen – régen minden más volt –, de a zene maradt, az megmaradt. Dodó időnként énekelt hozzá, kesernyés hangja, mint a fa kérge, bármennyire töredezett, barázdált is, mégiscsak szép – szép, mert természetes. És így van ez most is. Az összegyűródött évtizedek alatt hangja talán veszített valamennyit mély érezetéből, legföljebb nem tölgyfa, hanem akácfa kérgére emlékeztetett, de ez senkit nem zavart, ha lecsorgott közben az arcon a nap, jó volt az úgy is. Tudod, Gyurikám, szólítja oda a vékonydongájú parasztember a kocsmárost, s úgy készül hozzá, hogy nincs mese, most aztán megmondja, egyszer és mindenkorra megmondja. Tudod, Gyurikám, az a legfontosabb, hogy – kivár a kellő nyomaték kedvéért –, az a legfontosabb, hogy túléljük az életet. Úgy bizony, ez a legfontosabb. Na jól van, törődött bele, hozz nekem még egy sört.

És szólt, szólt a harmonika az üres kora délutánban, az élet még nem sűrűsödik össze, de a szenvedély már felhangzik a billentyűkön, a hát neki-támaszkodik a hengerelt mintás falnak, a söntéspult mögött a polcon néhány csokoládészelet, papírját kikezdte a por és megfakult az időben, meg valami rágcsláló, a legritkábban kérnek ilyesmit, mégis hozzátartozik a kocsmához, talán előírás, bár ezzel nemigen törődnek idebent, az előírások, a nagy eszmék, a harsogó hangok, a nagy ideológiák valahol kint rekednek, ez a meg-béklés földje. Vagyunk – mi kell ennél több?

Nyílt az ajtó, idegen férfi lépett be. Szokatlan, hiszen itt tudni való: a nagy-apád mindig annál az asztalnál ült, az öreg Tóni meg amott, és minden széknek megszületett a legendája, minden széknek és minden napnak, hej, a nemjóját, vakarja meg a szikár ember kalapját följebb tolva a fejét, bizonyára eszébe jutott valami, talán éppen az, hogy gazdag az élet, ezért aztán másodsor is odainti a kocsmárost: tudod, Gyurikám, az élet nemcsak rövid, bár könnyen elszáll, mint egy habkőnyű fing... na jól van, jól van, ezt már mondtam, szóval az élet nemcsak rövid, hanem gazdag is. Úgy bizony, gazdag! S már küldi Gyurit, menjen, ne törődjön vele, elvégre ő idetartozik, de a kocsmárosnak vendége érkezett. Régen nem fordult elő, hogy idegen lépjen be, talán a rendszerváltozás idején legutóbb. Addig a világ dolgát elintézték annyival: nagy urak az elvtársak. Azóta meg úgy mondják: nagy urak az urak.

Mit számít, vagy mit se számít. Sír a tangó a kora őszi fényben, még minden lehet, hirdetik a billentyűk, s ennyi elég mára.

Az idegen férfi idősebb, lassú mozgású, mégis energikus a járása. Amolyan amerikai-féle lehet, állapította meg Gyuri kocsmáros a sokat látott ember mély emberismeretével (alig mozdult ki a faluból, de ahhoz, hogy az ember az élet széles egészét megismerhesse, nem biztos, hogy kóborolnia kell a világban, az élet még egy kicsi faluban is megmutatja a maga lehetséges változatait), amerikai-féle lehet, amit olyképpen összegzett: bizonyára nem vadkeletről, hanem vadnyugatról érkezett (a vad előtag állandónak tekinthető, aztán hogy utána melyik égtáj következik, már szinte lényegtelen).

Kellemes benyomást keltett, könnyű kockás nadrágot viselt (leírás következik – de csak szerényen, szerényen!), virágmintás inget, valamilyen egzotikus növény kibomló virága elfoglalta fél mellét, az európai szokástól különbözően hegyes orrú cipőt viselt, aranylánc a csuklóján (feltűnően szolid kivitelben), aranylánc a nyakában, kivillant, ingén az utolsó két gombot szabadon hagyta. Hány éves lehetett? Talán hetven, vagy inkább nyolcvan, ezeknél az amerikaiaknál (furcsa egy népség) sosem lehet tudni. Szerényen viselkedett, mozdulatai egyáltalán nem találtak összhangot tubarózsás ingével (a kockás nadrág még hagyján – s hagyján az egész, hiszen nem divatbemutatóra készült), nem fintorgott a parasztemberek sűrű szagától és a söntéspulton erjedésnek indult, állott sörtőcsák illatától, különös egyveleg, amolyan magyar egyveleg volt ez, szinte (vagy nem is szinte) népmesei egyveleg, s ez a férfi, finom, mégis markáns vonásaival alig-alig állt messze egy népmesei hőstől, különösen, hogy ebben az órában (ennek az időmeghatározásnak nincs semmi jelentősége) whiskyt kért Gyuri kocsmárostól, visszafogott, szolid hangon: ha szabadna kérnem...

Szabadni szabad, csakhogy... Gyuri kocsmáros hivatása teljes felelősség-tudatával közölte: drága uram, whiskyt itt legutóbb a nagyságos úr ivott, vagy

még ő sem. A nagyságos úr a háború előtti nagyságos urat jelentette (természetesen), ám a logika akkor jár el helyesen, ha nem ragad meg a kizárólagos fogalmazásnál. Merthogy, villant Gyuri agyába a rendkívüli helyzetben, nagyságos úr most is van, egy alkalommal ő is belátogatott műintézetébe, de már nem emlékezett, whiskyt kért-e, vagy valami mást, amivel aligha tudott szolgálni, mert az új nagyságos úr végül lekókadtt fejével beletörődött sorsába: jó, akkor hozzon olyat, amit itt szoktak inni az emberek. Ezzel a gesztussal áttörte a társadalmi korlátokat (a pártiskolán így tanították neki, és akkor még nem nagyságosurazták), belemártotta bajuszát a sűrű habba, hogy aztán felhörpintse a mélyben rejtélyesen úszkáló söritalt.

Jó, hát ha nincs... Az amerikai kinézésű férfi tengerentúli gesztusoktól idegen módon szerényen húzta meg magát (és közben csak szólt, szólt a harmonika, argentin tangó, szenvedély, felhasított szoknya, a combok egymáshoz simulnak), aztán minden megbotránkozás nélkül azt mondta: jó, hát ha nincs, hát nincs... (valahova elnézett, leginkább önmagába)... mit szoktak itt inni az emberek? S még mielőtt választ kapott volna a pedáns Gyuri kocsmárostól, elvégre ő még egy amerikai vendéget is minden zavartól mentesen képes kiszolgálni, a férfi lezárta a rendelés bonyolult műveletét: jó, hát akkor azt kérem. Így változott át a whisky csapolt sörré a mindenható (és a kissé rezignált férfi) különös rendelése folytán.

Gyuri kocsmáros nem felejtett. Visszatért a söröskorsóval, s hogy jólérsültségének és precizitásának tanújelét adja, az itallal együtt magyarázatba kezdett: – Mert tudja, uram, azt a nagyságos urat elsodorta a háború, a mostani nagyságos urat meg idesodorta a rendszerváltás. De ez már politika, én meg csak annyit mondhatok: a szaros gatyát, nem a rendszert kell váltani. De ez már politika – ismételte meg olyan hangsúllyal, amely a kocsmá belvilágában a világ ostoba körülményeivel szemben ennek fennebbvalóságát hirdette. Annyit azért még elárult, hogy az idegen úr lássa, kivel van dolga, fontos, hovatovább autentikus személyiséggel, hogy az új nagyságos úr Hamvaskőn lakik, a falutól nem messze, az egyik gyönyörű völgyben, a régi erdészházat alakította át ízlése szerint kiskastéllá, s hogy Gyuri kocsmáros közgazdasági és általános jogi tájékozottságának is tanúbizonyosságát adja, felfújt pofazacskókkal fújta tovább: spontán privatizáció, uram, ugye tudja, mit jelent, s kézfejével söprő mozdulattal kanyarított a zsebe felé.

A férfi, aki így elnézve ennyi idő alatt, konszolidált öregúr benyomását keltette, szükséges, ám nem túlzó illedelmességgel figyelt a szavakra (a harmonika egyre csak fújtatott, a felső hangoktól elérkezett egy mély lefutáshoz), s ezzel a dallamháttérrel megkérdezte: és mit tud Bagóköőről? Gyuri (mint tudjuk, továbbra is a kocsmáros) elérkezettnek látta az időt, hogy földrajzi ismereteit is felfedje. Az a másik patak völgyében fekszik. Csinos kis épület, állítólag valami külföldi vette meg, de senki nem tudja biztosan, nem is csoda, ebben a világban (átcsapott a filozófia mezejére) bármi előfordulhat. Reaktívak a viszonyok, nagyon reaktívak.

Relatívak, igazította ki az öregúr, egyszerűen érthető mondatba csomagolva a kifejezést. No, úgy valahogy, helyeselt erre Gyuri. És mondja, kérem, lehet itt étkezni is?

Hát azt nem, lengette meg a nyomaték kedvéért a kocsmáros a hanglilit (mintha csak egy porrongyot rázott volna ki), bár volt idő, amikor még szövet-

kezeti kisvendéglőként működünk, innen hordták át a téeszirodába az ebédet. De már a szakács is meghalt – tette hozzá, hogy teljes történelmi panorámát fessen az étkeztetés lehetőségéről és lehetetlenségéről.

Az öregúr nem érdeklődött tovább, Gyuri kocsmáros pedig nem tartotta illendőnek, hogy tovább fölartsa a kedves vendéget. Ez is ugyanolyan, mint a többiek, nyugtázta magában, közben visszahajózott szélesre dagadt felsőttestével a pulthoz. Sört iszik, aztán majd kér még egy korsóval. Így szokott ez lenni. S ő már csak ismeri az életet.

Valóban: az öregúr újabb italt rendelt, lassan kortyolta, közben el-elmélázott, ahogyan az ember szokta, ha megszabadul minden kényszertől. Jól érezte magát ebben a kopott helyiségben, a falak évtizedekkel korábban beljük szövődött dohányfüstöt engedtek ki magukból, hiába a dohányzás tilalma, a nyom, mint általában – és sajátosan, hogy egy kis filozófiát azért csempészünk ide –, nem múlik el. Az élet minden nyoma megragad, legfeljebb akár időlegesen vagy véglegesen láthatatlanná válik számunkra. De a nyom akkor is megmarad. Valahol a világegyetem rejtett zugában, akár egy batyu, amelybe beledobálhatjuk a fölöslegesnek vélt kacatokot, s már nem tudjuk, mi mindent hordtunk így össze, kidobni sajnáljuk vagy nem tudjuk, majd halálunk után jön valaki, és mindent eltakarít. Csakhogy a nyomot belőlünk semmiféle takarítóvállalat a legkorszerűbb tisztítószerrel sem képes kisikálni. Ott marad, hamisíthatatlanul, romolthatatlanul, mert hiszen ez vagyunk mi.

Nem volt hová sietnie – kora délután? Mint végtelenített szőnyeg, úgy futott ki előtte az idő. Így érezte, elvégre megérkezett. Az idő ettől kezdve másként percegett benne. Persze azt is tudta, minden megérkezésben felismerhető némi (vagy annál több) illúzió. Miért ne elégedne meg ennyivel? Fiatalkorában hallotta a mondatot, vitte magával mindenhová, amikor alig volt valami motyója, ez akkor is vele maradt: végül rájössz, egyedül az illúzió a fontos.

Ült a kocsmában, kopott-sárga hengerelt mintás falak, kitaposott kőpadló, a függönyök rojtosra бүдösödtek, és a tangó, az argentin tangó, ennek a magas, redőzött homlokú férfinak a keze alatt, söntéspultot támasztó kocsmáros, néha végigtörölte a pultot, majd a rongyot begyakorolt mozdulattal odacsapta a bádoglemezre – sehol, Los Angelesben sem, ekkora béke, ekkora nyugalom ott sem, és sehol másutt, a nigériai fűrotornyok mellett, az őserdei mozgalmas éjszakában sem, ahol az élet szenvedélyesen nyüzsgött az apró élőlények ezreiben, s mégis, hatalmas ürege volt az éjjelnek, nem, sehol másutt ekkora béke...

Most csak a megérkezés helyszíne létezett. És ezt, amit itt, sem Los Angelesben, sem Nigériában, sem előtte, amikor Torinóból behajózott, sehol nem érezte. Hát ezért kellett idejönnie, ezért az érzésért, s ha mást nem is nyújt számára a hátralévő idő, ezért érdemes volt. Megszabadult a rettentő kintól: az elvagyódástól.

Nem bánta a külső oldalán vizes söröskorsót, vastag falú, amolyan régi kocsmái darab, sőt, kimondottan jólesett kezébe vennie, mert megszabadult, végre, végre! Megszabadult az elvagyódás rettenetes kínjától. S ha az ember megszabadul ettől, az idő is szelíddé válik, már nincs mit várni tőle, nincs, amit valami módon kizsarolhatna belőle, vagy éppen olcsó alkura is hajlandó lenne, hiszen már nem kell megküzdenie vele, az idő ez a kora őszi délután.

A kocsmáros úgy tett, mint aki dolga után matat a pultnál, közben ezt az embert figyelte fél szemmel. Jött valaki, fölhajtotta a felest, le sem ült, aztán már ment is, visszanyomta sapkáját zsiros hajába, a féldeci fölhajtásához levette, elvégre meg kell adni a módját.

Az öregúr hátradólt a széken, nem nézett sehová, nem gondolt semmire, micsoda öröm, kortyolt újra a krigliból, ez lenne a szabadság? Ha illúzió, akkor is. Nem baj, ha nem is igaz, csak szép legyen.

A kocsmáros, eszes ember lévén – ők tudnak valamit a világról, hiszen a kocsmá profán gyóntatószék – rövidesen rájött, ez az ember talán a bagókói. Mert volt a hamvaskói, ez meg nyilván a bagókói. Ilyen öltözékben más ki jönne ide? Külföldi, hát persze, biztosan amerikai, azok kérnek whiskyt, látta a televízióban, Jockey is állandóan ezt töltött magának kunkorodó szélű kalapja alatt. No lám, folytatta magában a gondolatot, nem kell elmenni messze a világba, a világ tér meg oda, éppen az ő kocsmájába, s ebből azonnal leszűrte a tapasztalatot: milyen fontos helyén szolgál ő a világnak.

Záráskor csattogva zörgött a fémredőny, vége, kocsmá-fájront, ezen a napon könnyen megküzdött az utolsó vendégekkel, azok szépen-szelíden elindultak, talán a harmadik felszólításra: na jó, most már elég, menjetek haza! Egyikükkel se járt úgy, mint néha előfordult, hogy az időtlenségbe – és az élet alkohol szítta keserűségébe – belefeledkező vendéget szépen lecsúsztatva a bejárat mellett a fal tövébe, aztán majd reggel érkezik, és nyitáskor beveszi. De mindezt szépen, emberséggel.

Gyuri kocsmáros elvégezte a napi rovincsot, s mint aki aznapra is megtette a magáét, hogy a Föld tovább forogjon, elindult hazafelé. Otthon a felesége sült paprikával várta, azzal nem terheli meg késő este a gyomrát.

Volt ma egy vendég – a kocsmáros megadta az illő tiszteletet mindenkinek –, megivott két sört, ült ott vagy három órát. – Az asszony nemigen figyelt erre, ha valami foglalkoztatta, a haszon, elvégre meg kell élni, s a kocsmáros mindig is a falu egyik legtehetősebb emberének számított.

Nem idevalósi, folytatta a férfi, úgy néztem, ez lesz a bagókói.

Miből gondolod? – ez már az asszonyt is érdekelte.

Olyan amerikai kinézése volt, whiskyt kért, végül sört ivott.

Hogy nézett ki, tudakolta a felesége, mert ő is hallotta a faluban (mit nem hallott? még azt is, ami meg sem történt), valaki idegen megvette a bagókói kiskastélyt – így nevezték egymás közt a falubeliek az erdei, meglehetősen csinos villát is.

Bánatos volt az arca. De nem azért, mert éppen most szomorítja valami, mindig ilyen lehet, valahogy ez nőtt rá.

Az asszony legyintett, na, jól kinézünk ezekkel az urakkal. A másik is... az meg olyan búval ba..., ó, hogy majdnem mondtam valamit. És mit akart?

Nem akart az semmit.

Mondott valamit?

Kérdezett ezt-azt Bagókóról, hogy mit tudok róla. Aztán csak hallgatott. Megitta a sörét, és elment.

Így érkezett meg Schalkáz Benő a faluba. A nap arcára csapott a fenyőfák között, olyan volt az egész, mint egy fénykerítés, az autót az iskola melletti utcában hagyta, éppen csak a legszemélyesebb holmikat vette ki belőle, a szál-

lítóvállalat késő délutánra ígérte, hogy megérkezik a bútoraival, ruhatárával, addig úgysem kezdhet semmit. Van időm, szívta meg mélyen a tüdejét.

Bagókő látótávolságra esett a falutól, úgy is mondhatnánk, a faluhoz tartozott, közigazgatási szempontból mindenképpen, de szervezen is, mint az egyik tanító mondta, s így adott megállapításának tudományos színezetet. Ezzel akarta kifejezni, hogy Bagókő – és persze Hamvaskő ugyancsak – a faluhoz tartozott, földrajzi értelemben, barátaim! – s ha földrajzi értelemben, akkor más szempontok szerint is, nevezetesen a két új tulajdonos, szóval a mostani urak ugyancsak a faluhoz tartoztak, egyszerűen tehát falusiak. Hiába kiskastély vagy erdei villa, nevezze, aki aminek akarja, mégiscsak falusiak, s akkor nemigen különböznek tőlük.

Ebben fölismerhető némi igazság, a két birtok ugyanis csak az új vagyonszerzés első, mohó hullámában minősült annak. Néhány hektár erdő a kipofozott épületekkel, ez utóbbira valami rendkívül kedvezményes hitelkonstrukció keretében tett szert Sarkadi Balambér, a másik betelepülő. Merthogy a faluban ilyen néven ismerték, s egy alkalommal, mintha csak a faluval szembeni adóját róná le, ő is meglátogatta a kocsmahivatalt, s romló szemével, lassanként már csak foltlátásra volt képes, ugyancsak hosszan elüldögélt az argentin tangó és az áporodott levegő egyvelegében, mint akinek nem számít az idő, hiszen gazdag úr, s az az igazán gazdag, aki az idővel gazdagon bánhat. Ő is két korsó sört ivott, talán a másodikat rakták le elé, amikor megkérdezte: no és Bagókőre van-e már vevő? Mire Gyuri kocsmáros, a jól értesült, állította, hogy valami amerikai magyar licitál rá, s ezt mások is megerősítették. Felismerhető volt ebben némi közéleti izgalom, hiszen a téészesítés óta nem fordult elő olyan esemény, amely ennyire megmozgatta volna az emberek fantáziáját. Fantáziálok, tehát vagyok, s akadt olyan értelmiségi – mint mondták: intelligencia – a faluban, aki tudni vélte, az iménti mondás eredetije, tudományos nyelven archetípusa (ez azért kissé billeg) nem Descartes, mint a legtöbben hiszik a gondolkodom, tehát vagyok szólam alapján, hiszen ő maga is ősi forráshoz nyúlt vissza eme bölcsesség felelevenítéséhez, mégpedig nem kisebb személyhez, mint Platónhoz. S ha már itt tartunk, a plébános úr ritkán gerjedt akkora haragra, mint amikor valaki e nemes görög gondolkodó nevét Plátónnak, ásitó magyar á-val mondta, mire ő ékes latin nyelven kitért: pagane, barbare – merthogy Platón nevének helyes ejtése leszorított, már-már a pincébe száműzött a-val helyes, onnan zengjen mélyen, platonikusan.

Ezzel a közjátékkal ékes bizonyítékát adtuk, hogy nem akármilyen helyre került – az Úr (ezt sosem hagyjuk ki) és a rendszerváltás jóvoltából – Schalkáz Benő és Sarkadi Balambér. S ha valaki azt gondolná, micsoda komikus nevek, annak azt tanácsolhatjuk, mint Lándzsarázó Vilmos (nevezetes Shakespeare mester) oly nemes egyszerűséggel megfogalmazta valamelyik művében: no, no, hátrább az agarakkal!

Ez annyiban hibádzik (merthogy a világon minden hibádzik valamennyire), hogy a faluban egyetlen agarat sem tartottak, így a mondás kizárólag képes értelemben kerülhetett használatba, de abban aztán istenigazából. Persze a köznyelv ezt a magas irodalmi megformálást átalakította a maga szemantikai kontextusába (no, ezt jól megmondtuk), ami olyformán hangzott, minden salangtól, félrebeszéléstől mentesen: kuss!

Volt ebben valami szép – szép, mert őszinte. S hogy ugyan mennyit és mit érnek a szavak, hogyan bánjunk velük és értelmükkel, még egy-két nemzedékel később is emlegették a faluban a következő történetet (utána aztán elenyészett a múltó emlékezetben).

Tudni kell, a katolikus templom a falu egyik dombjának tetején épült. A másik dombon meg a református templom ékeskedett (amely persze valaha, merthogy középkori alapítású településen járunk, ugyancsak katolikusnak épült), tornya hegyén a katolikusok némi rosszindulatú közelítését kifejezve a protestantizmushoz, szikrázott a buzogány (amely a szakadárok által a nyugati keresztény egységbe hajított sokhegyű éles fegyver), miközben ama csúcsjelkép a betlehem-i csillagot mintázta, az irányjelzőt minden belátó ember számára, hogy hasonlóan ama napkeleti bölcsekhez, maga is megtalálja a Betlehembe vezető utat.

Ha egyáltalán akarja. Csakhogy úgy nézett ki, nemigen akaródzott ebben a világban ennek az útnak a fölismerése, inkább tébláboltak, tébolyultak mindenféle kókadtt eszmék között, amelyek még inkább elkábították a tudatot, mint a mákgubóból főzött tea – merthogy öregemlékezet szerint ez is szokásban volt a faluban, ha a gyerek nyugóskodott, amikor a szülőknek éppen dolga akadt a ház körül vagy a földeken. S hogy dolog mindig akadt, nem is kevés, a gyermek megnyugtatóására a népi tapasztalat alapján gyakorlattá vált a mákgubótea főzése. Utána olyan jól viselkedett a kicsi. Igaz, sokan közülük tompa agyúan ébredtek felnőttkorukra, de ezzel vajmi keveset törődtek: elvégre a faluközösség mindenkit eltartott, igen, a mi kis falunk, mint az ékes tollú cseh író fogalmazott, még a hülyéket is szereti. S ebben volt valami végtelen filozófiai, ontológiai, már-már transzcendens távlat: szeretni mindenkit egyformán lehet.

De a szavak és a templomépítés imént elejtett összefüggése. Eső után szállították lovas kocsival az új tetőcserepeket. A lovak patája azonban csúszott a meredek partoldalban, a kocsis hiába serkentette őket ostorával. Nógató kiáltásainak semmi foganatja nem volt. Végre megkérte a plébános urat, távozna el onnan, hallótávolságon kívülre, mert ugye, szabadkozott, s amikor az egyházatya engedelmesen messzire sétált, hétágú, cifra káromkodással mordult a lovakra, mire azok úrrá lettek a sáron, és fölkapattak terhükkel a templom-épülethez. Mondták is a falusiak: még a káromkodás is Isten dicsőségét növeli.

A két új uraság – irodalmi téren pallérozottabb elméknek a két új földesúr (lásd: Jókai, lábjegyzet mellőzve) – ennyire gazdag világban vetett magának új otthont. Nemhiába gondolta úgy Gyuri kocsmáros, hogy a világ dolgaiért nem kell elmenni sehová, egy faluban benne van minden, mint csöppben a tenger (hogy egy újabb klasszikus gondolkodót idézzünk).

Csöndes, ábrándos vidék. Schalkáz Benő időse kora ellenére gyalog szerette megtenni kiskastélya (a realitás kedvéért maradjunk annyiban: háza) és a falu közötti utat. Kezdetben gondtalanul mészázott a néhány száz méteren, az út mentén csörgedezett a Malom-patak, hallgatta a köveken bukdácsoló víz könnyű csobogó csörgését, Istenem, de jó, szívta be mélyen a levegőt, kisimult benne az idő, nem tudta, a konok kronológia szerint, mennyi méretik még neki belőle, de nem is érdekelte, hiszen a kisimult idő a kairoszt jelentette, az áldott, ihletett pillanatot, amelyet most megkapott. S ettől kezdve egészen más az idő számítása. Hirtelenjében nem tudta máshoz hasonlítani ezt az időszámítást,

mint egy szenvedélyes argentin tangó ritmusához. Szétfeszíti a dolgok egymásutánját, ezt az ostobaságot, és beleveti magát az életölelés forgatagába.

Közben azért föltekintett a patakkal szemközti hegyoldalra. Nem messze az úttól, a fák között, hatalmas, tojás alakú sziklatömb idegenkedett. Igen, idegenkedett, ugyanis nem illett a hegyoldal képéhez. Hogyan került oda? Jó időbe tellett, mire a falusiaktól megismerte a szikla legendáját. Valamikor a régi, ősi időkben, amikor a föld még gyakorta megrázta a hátát, valahonnan a messzi-fönti hegyekből, amihez foghatót a környéken még senki nem látott, elindult a kőtömb, azt mondták, az ördög vetette le a hátáról, s görgött, egyre csak görgött meredek oldalakon és völgyeken át, míg végül éppen ezen a helyen állt meg. Mintha a világ a maga nyugtalansága után akkor pihent volna meg. De olyan módon akadt fönn a szikla, hogy aki ránézett, azt gondolta, a következő pillanatban, éppen amikor ő halad el alatta az úton, újra nekiindul, s maga alá temeti. Merthogy a szikla nem természeti képződmény, az igazság vette föl ilyen módon a képét, hogy amikor már nem bírja elviselni a föld bűneit és igazságtalanságait, aláomoljon s ítéletet hozzon.

Ekképpen formálta a népi tudat a szikla köré a maga fantáziáját. Igazságosztó szikla, de ezt túlságosan félelmesnek, számonkérőnek tartották, ezért aztán (eredete már homályba veszett) elnevezték inkább Bagókőnek, amely jó hangzásúnak tűnt, barátságosabbnak, mint az Igazságosztó. Annál inkább, merthogy nem akadt ember, aki bűn nélkül való lett volna, s valahányszor elhaladt alatta egy teremtett lélek, bizony összeszorult az elméje (és legalább annyira az ánusza), hogy az ördög hátáról lerázott igazság egyszerre csak megindul, és éppen fölötte mond igazságot.

Ez a monda (no persze, kísérte sok nevetve legyintés: ilyet elhinni a modern korban, mint a miénk? ki hallott már erről?) befészkelte magát Schalkáz Benő elméjébe, bármennyi televízióadást és újságcikket látott-olvasott is Amerikában ufókról, földön kívüli lényekről, magasabb intelligenciáról (az igazság és a tudás Amerikában születik!), nemigen hagyta megfertőzni magát efféle eszmékkel, mert mint nemes egyszerűséggel a chicagói magyar lelkész egy alkalommal prédikációjában előadta: lehet, hogy ufók, magasabb rendű intelligens lények röpködnek körülöttünk, de ők is Isten teremtményei.

Schalkáz Benő megállapította: a szikla valóban bármely pillanatban megmozdulhat. Irracionális (jobb híján maradjunk ennél a megfogalmazásnál), ahogyan megállt a hegyoldalban, már-már ellentmondott a fizika ismert törvényszerűségeinek. Miféle erő, a teremtés és létezés miféle szenvedélye tartja meg? S mikor zúdul alá, igazságot, valamiképpen igazságot hirdetve, még ha az ember nem ismeri is fel e törvényt, amely érvényt szerez a természeti törvénynek?

Bagókő ott volt a magasban, s ez különös feszültséget adott minden megtett útnak. Benő úgy érezte, minden nekiindulásának tétje van. Nem kisebb, mint az élete. S ez nem félelemmel, sokkal inkább izgalommal töltötte el. Bagókő az egész völgyi világot jelentette, s annál is többet. Nem lehet csak úgy jönni-menni, minden alkalommal szembe kellett nézni annak lehetőségével, hogy éppen azon a napon, éppen abban az órában, abban a pillanatban, éppen akkor indul el az ítélet (mert már régóta nem sziklának, hanem ítéletnek tartották a falusiak, s Benőnek sem kellett túl sok idő, hogy ő maga

is törvényt lásson a kőben, amely valahol fönt fogant a hegyek magasában, s most lejött közéjük).

Tétje lett minden egyes útnak. Kezdetben arra gondolt, szomszédja mennyivel szerencsésebb. Sarkadi Balambér birtoka ugyanis összeért Schalkáz Benő erdejével, ha akarták, ha nem, szomszédokká váltak, s rövidesen közös ügyeik akadtak az erdőművelésben, fakitermelésben, vadgazdálkodásban, amelyeket meg kellett beszélniük. Benő eleinte irigyelte szomszédját, mennyivel könnyebb neki, nincs Bagóköve, Hamvaskő nem más mohával benőtt sziklaplatónál, amely soha nem indulhat meg (a földtörténet eddig ismert törvényei szerint), az ott lakót nem fenyegeti veszély, álmában sem fordulhat elő, hogy megindul a hegy. Benő így gondolta (de mint tudjuk, semmit nem lehet teljesen tudni, sem teljesen elgondolni).

Aztán eltelt az idő (valamennyi), s Benő mintegy tulajdonának tekintette Bagókövet. (A mintegy magyarázatra szorul.) A geológiai képződmény a földhivatali bejegyzés szerint valójában tulajdonához tartozott, de amint erősödött benne a meggyőződés, hogy nem kő az (az is persze), hanem törvény (törvény vásárlása meg nem szerepelt az adásvételi szerződésben), egyre gazdagabbnak érezte magát; jó üzletet kötött, nemhiába érezte a lába előtt kisimuló időt a kocsmában elfogyasztott sör közben.

Bement hát a faluba. Bár autója ott állt az erdei villa mellett, mégsem azzal, hanem gyalog indult neki. Valami hivatalos iratot kellett beszereznie a falusi önkormányzatnál, hogy annak birtokában majd felkeresse szomszédját.

Hogy mondja, kérem? Milyen néven kereshetem? Igen, értem, Sarkadi Balambér. Tudna hozzá valami elérhetőséget? Meg kell beszélnünk ezt az ügyet, egyébként is úgy kívánja az illendőség, hogy bemutatkozó látogatást tegyek a szomszédomnál.

A hivatalnok ujjbegyével engedelmesen rápötytyentett a számítógép klaviatúrájára, s már mondta is a számot. Benő elővette telefonját, s pillanatok alatt elmentette.

A találkozás nem ígért, és nem is hozott semmi meglepetést. Sarkadi Balambér odatotyogott, ajtót nyitott, ellentmondásosnak tűnt ennek az alacsony, kortalanul megöregedett, jelentéktelen embernek és a környezetnek a viszonya. Valahogy nem illett hozzá, már csak azért sem, mert rokkant egészségével aligha birtokolta mindazt, ami az övé volt. Odaköltözésekor úgy segítették föl a néhány lépcsőfokon (előtte ő is megejtette a rituális kocsmalátogatást), s a ház felső szintjén nem járt még soha. Megelégedett azzal, hogy elmondták neki, mi minden található ott, két-három szoba, az egyikből terasz nyílt, onnan a fák fölött láthatóvá vált az egész völgy – gyönyörű panoráma, mondogatták, akik ismerték, s különösen ahogy a folyó olyan benyomást keltett, mintha éppen ide, a ház alá kanyarodna, kitérve addig széles folyamát, éppen nyugati irányba, ezért aztán a nap az év nagyobb részében a vízbe fulladva halt meg, vörösen izzóvá varázsolvá a kékes-szürke vizet. Gyönyörű látvány, egyszerre hordozza magában a születés és a pusztulás élményét, fogalmazott egy lírai alkatúbb szemlélő, de Balambért ez vajmi kevésbé érdekelte, nemigen tudott mit kezdeni az ilyen – megfogalmazása szerint – nyálcsorgató képekkel és megfogalmazásokkal. Szikár teste hasonlított szikár lelkéhez, bár nem lehet tudni, melyik hatott okként a másikra, vagy egyszerre fejlődött ki benne mindkettő, s tette

azzá, amiként ismerték: bíróvá. Hogy legbelül most is annak tartotta-e magát, nem lehetett tudni, néhány esztendeje ugyanis az ügyvédi szabad pálya mellett döntött. Első pillanatban nevetségesnek tűnt, jóval túl a hetvenedik életévén, de abban az időben rázkódott meg a hatalom addig nyugodtan bóbiskoló veréb fája, mire a sok szürke madárka felröppent, hogy aztán rövidesen visszaüljön ugyanannak a fának másik ágára. S ezzel megvalósult, amit az újságok és a rádió, a televízió rendszerváltozásnak nevezett. A bíró úr is felröppent az addig neki rendelt ágról, egy kicsit keringett a lombok körül, majd visszaült oda, ahol már az díszelgett a névtábláján: ügyvéd. S hogy ne végezzen félmunkát, a nevét is megváltoztatta, biztos, ami biztos, valaki még zavarba jön, s nem érti, hogyan változhat át egy bíró ebben a korban ügyvéddé, és legfőképpen miért? Harmadik rendszerváltoztató elemként pedig spontán privatizált egyet – egy egész erdőt, benne ezzel a csinos kis épülettel. Bizonyos körökben múltjára tekintettel kiváló nexusokkal rendelkezett, így nem volt nehéz a területet kivenni a nyilvános árverési körből; bíróként, s most már ügyvédként, már-már megtestesítve a sokoldalú szocialista embereszményt, nem okozott ez különösebb gondot. A meghatározásban a korábbi kitétel – sokoldalú szocialista embereszmény – fölváltotta a sokoldalú piacgazdasági embereszménnyel, s miután az elmúlt évtizedek kiemelkedő érdemeikkel végzett munkája után – így szólt a hivatalos indoklás a Munka Érdemrend arany fokozatának átadásakor – szépecskén magas, kiemelt nyugdíjjal vonult vissza megérdemelt pihenésére, így elrendezve maga körül a világot, immár ügyvédként, Sarkadi Balambér néven hajtatott új szálláshelyére, hogy a régebbi idők fordulatót alkalmazzuk költözésére. Amikor ugyanis az aszkétaságukról, az előző rendszer ostromozásáról és megvetéséről ismert szocialista vezető férfiak látogatást tettek egymás országaiban, a hivatalos sajtókommunikék a végén mindig így fejeződtek be: majd ezek után x elvtárs szálláshelyére hajtatott. Ez a *hajtatott* különösen jól hangzott, egyszerre nevetségesnek, önteltnek és vérlázítónak.

Mardos lakosai már csak úgy ismerték, ha szóba került a személye: ja, az ügyvéd úr. Akadt, aki arra is gondolt, most, hogy falutársukká vált, talán megkérhetné, képviselje az ő ügyét, de a gondolatnál nem jutott előbbre. Valami visszatartotta, elvégre, aki ekkora birtokkal rendelkezik, mégiscsak nagy úr, hogyan jöhetne ő hozzá a maga kis pénzével. Egyébként is, ama bizonyos kocsmái látogatásán túlmenően – amikor az első korsó sör elfogyasztása után másodikat is rendelt, de annak java részét már ott hagyta – nemigen látták a faluban. S ahogyan lenni szokott, az egyszerű emberek fantáziája hozzáfogalmazta: bizonyára igen elfoglalt ember, nagy ügyekkel foglalkozik, még ebben a korban is. S már-már becsülettel tekintettek rá. Önbecsülésüket pedig fokozta, hogy egy ilyen kiváló ember, aki megtestesíti a rendszerváltást (ez a mágikus szó tapadt oda az élethez), életközelpbe került velük.

Ezt az érzést még inkább fokozta – miközben maguk is igyekeztek a hatalom oltáráról lehulló morzsákból egyet-egyet megkaparintani, például Gyuri kocsmáros privatizálta a szövetkezeti kocsmát (szövetkezeti kisvendéglőt, adjuk meg neki a rangot), ahol addig üzletvezető volt, az erdészet gatterműhelye ugyancsak a dolgozó nép (egyik, ügyesnek nevezett fia) tulajdonába került, s már nem gondoltak bele, mikor folyt nagyobb hazugság: amikor arról beszéltek, hogy a dolgozó nép, a közösség tulajdonba veszi a termelőeszközöket

– másként: elkobozták addigi tulajdonosaiktól, volt sírás-rívás, amikor puskával hajtották ki a marhákat Mardoson is a parasztok udvaráról –, vagy most, amikor az egykori elkobzók és azok elvarátai, egyben elvutódai magántulajdonná kobozták (spontán privatizációnak, árverésnek és hasonlóknak nevezve) a korábban a közösségre hivatkozva elkobzott magántulajdont. Használható lehetne az elrablás kifejezés is, a jogi terminológia megengedné, hiszen a rablás a lopás emberrel szemben elkövetett erőszakos cselekedete, de ki törődött már ezzel? Megmaradt a régi jelszó – a múltat végképp eltörölni –, legfeljebb új, liberálkapitalista ruhába öltöztették: élj a mának, carpe diem – s hogy ezt a horatiusi fordulatot csúnyán félreértelmezték, mit számít, hiszen ki az a Horatius, és ki beszél itt róla, elvtársaim (akarom mondani: uraim), tehát uraim, aki korszerűen, piacképes tudással él, az a mának él, nem törődik holmi ősidőbeli alakokkal, mint ez a Horatius is, ez a huszonegyedik század, értik! A huszonegyedik század, amikor a realitás nem ismer határokat!

Schalkáz Benő lassú léptekkel gyalogolt a hamvaskői völgybe. Nem jelentett nagy távolságot az ő házától, csakhogy az évek, azok a sok mindennel megtöltött évek elnehezítették a járását. Mégis erőltette a gyaloglást, az orvos ugyanis azt tanácsolta neki, ne hagyja el magát, ha leül, és csak az ablakon keresztül szemléli a világot (és közben Chopin-etűdöket és nocturne-öket hallgat, különösen a numero ötöst), hamar vége szakadhat a világszemlélésnek. Egyszerűbben, vulgárisabban ezt úgy fogalmazták meg: alulról szagolhatja az ibolyát.

Elöregedtek, elnehezültek a tagjai, mi tagadás, hiába a könnyű amerikai öltözet, a lezser szabás és a világos színek használata, amikor esténként levetkőzött odahaza – immár idehaza, Mardoson –, látnia kellett a lötytyedt izmokat, érezte az egyre fogyatkozó vitálkapacitást, s mindez azt üzenete: nincs sok hátra. Maradt volna Kaliforniában? Behunyja a szemét, nem vesz tudomást a híradásról: szülőföldjén kikiáltották a köztársaságot, ami elől elmenekült, véget ért – próbálkozott a tagadással, süketséggel, s már majdnem sikerült neki az első napokban. De éppen a kertben kaparászott, amerikai módra nyírt gyep, bukszusbokrok, de azért egy kis ágyást meghagyott a sarokban, melyet minden évben fölásott, tormát, céklát, fokhagymát és petrezselymet ültetett bele, ebből érezte, hogy otthon van, magára erőltette az otthon-tudatot, mert ez a fránya valami, az idegenség érzése újra és újra elődugta a fejét, hiába töltötte élete nagyobbik felét ezen a földtájon, nem az idő számít, hanem valami más, dünynyögte. Ráadásul amerikai felesége meghalt, az asszony korábbi házasságából származó gyermek régen felnőtt, elköltözött, neki nem született vér szerinti gyermeke, talán a természet nem akarta az ő szerencsétlenségét továbbbővíteni. Ezen a napon is valami ilyesmi járt az eszébe, kikapával vakarászta a földet, figyelte, hol bújik elő az élet, mert nincs annál felemelőbb, mint amikor a frissen készülő ételbe a kertből leszakított petrezselyemzöldet szórhat. Semmi nem pótolhatja ezt a közvetlenséget. Igaz, az ágyás megművelését is egyre inkább erőltetnie kellett, ritkábban főzött, magamnak, egyedül, minek? – nézett a délelőttbe, majd eszik valamit, mindegy, mit, az is elveszi az éhséget.

De csak kaparászott. Szomszédja átszólt: – Még mindig kapálja azt a tenyérnyi földet? Minek? Hiszen mehet haza, kikiáltották a köztársaságot, most már nincs itt semmi keresnivalója.

Benő azt hitte, annyira megerőltette magát a munkában, hogy elfogyott a levegője. Csak úgy kapkodott utána, de aztán rájött, nem a tüdeje hiányolja a levegőt.

Kikiáltották a köztársaságot? – kérdezte, vagy inkább bólogatva jóváhagyta a megállapítást. Idétlenül válaszolt valami kipszmájlingosát, közben arra gondolt, valóban így megy ez: kikiáltják, és kész? Hát akkor miért nem kiáltják ki az örök boldogságot?

A szomszéd még két alkalommal köszönt rá, nem rossz szándékkal, sőt, mintha valami örömféle együttérzés vegyült volna szavaiba: no, készülődik, ugye örül? Benő éjfél után nem sokkal, még az éjszaka irracionális szakasza előtt, egyszerre arra gondolt: miért ne? Talán ez a kérdés nem hagyta aludni: miért ne? Elvégre...?

Másnap nekiült és számolt. Mennyiért adhatja el a házát, hol tartanak a nigériai olajvállalkozásba fektetett értékpapírok a tőzsdén (ezekre még akkor tett szert, amikor mérnökként munkát vállalt a Standard Oil alkalmazásában Afrika derekán, ott szokott rá a whiskyre, mértékkel ugyan, de attól kezdve rozspálinka-kedvelővé vált, ami nem csoda, egy régebb óta ott dolgozó kollégája figyelmeztette: fehér ember csak így bírja ki azt a klímát), mit mutat a bankbetétje, s lent, egészen a mexikói határ mentén, San Diego közelében is szert tett egy földdarabra, igaz, soha nem járt oda, de az is képvisel valami értéket, ezt amolyan lírai nosztalgikus tettetnek gondolta, valami kimondhatatlan kapcsolatnak egy ott remeteként élő íróval, aki aztán egyszer csak tapogatva-kaparászva odavakarta utolsóinak a papírra – egy sirály röppent el, kitért szárnyakkal a tengerből felett: „Várom a behívót, nem sürgetem, de nem is halogatom. Itt az ideje.”

És golyót röpített a fejébe.

Az ottani újságok nem írtak erről, kerülő úton jutott el hozzá hír, s hogy eljutott, a San Diegó-i föld egyszeriben értelmetlenné, üressé vált, valakit megbízott a gondozásával, s az mindig jelentette, mennyi olajbogyó és más termett abban az évben, hozott némi jövedelmet, de már minek? Ha az élet csak annyi, hogy egyszer csak golyót röpít az ember a fejébe?

Igy jutott el Schalkáz Benő Mardosra. A táj valamelyest hasonlított Kaliforniára, s miután odaköltözött, már úgy fogalmazott: San Pedro valamelyest hasonlít Mardosra. Nem volt ebben semmi erőltetett túlzás, talán csak annyi, hogy a mardosi táj hegyvonulatait dúsabban borították az erdőségek. Ő meg ehhez szokott gyerekkorában.

Hallotta az élet zúgását magában. Még vagyok, még élek, s valamiért kellett neki ez az élet. Nem erőltette a hazatérés nosztalgikus dülöngélését, nem keresett erőltetetten régi kapcsolatokat, akiket egykor ismert, más életet éltek, másféle élményekkel, mint ahogyan ő sem oszthatta meg a maga életzárványait. Kinek és mit mondjon arról, milyen, amikor lecsúszik lába az őszi mélyszántás nyomán a durva hant hátáról, a sötétben nem látni semmit, csak a remény, hogy ott, arrafelé van a határ, s nemsokára eléri, de addig még? Mekkora távolság, s átjut-e? Mikor érkezik a járőr, fellőnek-e világítórakétát, s annak fényénél a néhány száz méter és utána minden már csak vakság, hihetetlen vakság? A szabadságról alkotott képzeteknek semmi köze a szabadsághoz. A szabadság csak addig adomány, amíg az ember nem érzi magát szabadnak.

Buta gondolatok, csúszkált a hantok között, soha nem gondolta, hogy ilyen nehéz átvágni a szántóföldön, de nem maradhat, mindenáron ki kell jutnia. Ki, csak el innen, és akkor megszabadul... de ezt a mondatot soha nem fejezte be. Talán csak most, hogy visszatért – vagy még most sem? Nem a felelősségre vonástól félt, egyébként is elévült, hiszen ötven esztendeje... ki kérhetné számon, és tudja-e bizonyítani valaki?

Bizonyítani – mintha ezen állnának a világ tettei?

Sarkadi (Bú) Balambér nem tudta, mit akar tőle ez az ember. A faluban egyre inkább zárójelbe tett nevének emlegették, így egyszerűen: „a Bú”, ez rövidebb is volt, és mindenképpen kifejezőbb. S hozzájárult ahhoz, hogy a helybéli lakosok mind közelebb érezzék magukhoz, s ha elegendő ideig él (erre nézve senkinek nem lehetett elképzelése sem más, sem a maga életét illetően, de szófordulatként mégis használták időnként), elfogadják magukénak, falusinak; csakhogy ehhez még át kellett élni – bárki vándorolt is be közéjük – néhány történelmi megrázkódtatást, elvégre ilyenkor hullik le mindenkiről a fölösleges máz, amellyel látszólag békésebb időkben maszkírozza magát. Mardoson ezt egyszerűen így mondták: a nehéz helyzetekben válik el a szar a májtól.

Bú Balambér nehézkesen szedte össze magát reggelenként. Különösen, ha tudta, hogy valami kötelezettség vár rá aznap, vagy – ami igen ritka madárnak számított – vendég jelentkezett be. Ilyenkor egész éjszaka csak forgolódott az ágyában, többször felkapcsolta a lámpát, hogy megnézzék az időt, s kiszámolja, mennyi ideig alhat még; de nem aludt, ez csak amolyan önámításnak hatott, mindenestre, amikor elérkezett a reggel, és beszűrődtek a kinti fények, hálát adott a sorsnak (az ő világnézete szerint persze Leninnek, Sztálinnak, Rákosinak és Kádárnak mint mindenhatóknak kellett volna leginkább hálát adnia, de valahogy a nemes mindenható nevek helyett mindig a sors csordult oda a tudatára), maradjunk tehát annyiban, hálát adott a sorsnak, hogy világosodik – no, nem így kezdődött, előbb derengett, azzal a reménykeltő, ám mégis bizonytalansággal teli tapogatózással, amivel az elveszett (valamilyen ok miatt elveszett) ember igyekszik belekapaszkodni a kézzelfoghatóba, a nyilvánvalóba. S hosszú idők tapasztalata alapján, ha hajnali öt órakor derengeni kezd (a lírikus alkatok kedvéért pitymallik, felvirrad), az ablakon túli világban már elválnak (ha egyelőre még csak nagy vonalakban is) a fények és az árnyékok, lassanként körvonalait nyeri a kinti világ, akkor az emberi történelem közös emlékezetére hagyatkozva aligha várható más, mint hogy a fény egyre erősödik, a világ elnyeri azt az állapotát, amelyre minden nyelven ugyanazt mondják: reggel.

Bú Balambér személyének ilyen kultúrtörténeti és lélektani fölvezetése után az öregembert kell látnunk, aki időnként (egyre gyakrabban) az inkontinencia egyáltalán nem kellemes megpróbáltatásával néz szembe, s talán azért volt szüksége erre a házra – a hamvaskői vadászkastélyocskáról beszélünk –, hogy lehetősége legyen becsukni maga mögött az éjszakára rendelt megpróbáltatásait, s azon kívül konzolidált, hogy úgy mondjuk, comme il faut megjelentést tanúsíthasson. Erre az előnyre talán nem is gondoltak a spontán privatizáció nagyelméjű kitalálói, elképzelésükben nyilván csak annyi szerepelt: a demokrácia megteremtése érdekében (semmi áldozattól nem riadtak vissza) még a privatizációra is hajlandónak mutatkoznak a köztulajdon védelmének

addig elkötelezett hős lovagjai, tehát privatizáljanak egyet, spontán privatizáljanak egyet! Mit nekik bármi áldozat, ha Atlaszként az egész földteke – jó, jó, maradjunk konzolidáltak, elégedjünk meg annyival, egy egész ország – gondját-súlyát hordják is a vállukon. Csakhogy e nemes férfiak talán nem ismerték kellő mélységgel Kosztolányi Dezső töredékeit (ugyan kérem, p...ba a töredékekkel), miszerint így ritmusozik a kétsoros: Mit ér, mit ér két félteke, / ha lóg az ember féltöke.

Bú Balambér pontosan értette Kosztolányi oly elmés, versbe szedett megállapítását, ha magát a töredéket nem ismerte is, és egyáltalán, Kosztolányi számára legföljebb egy villamosmegállót és egy teret jelentett, de az olyan feneketlen tér, hogy jobb nem gondolni bele, mindenesetre az a „lóg a...”, hát igen, kérem, irodalomtörténeti, sőt történelmi megállapítás. Mert bizony Bú Balambérnak lógott... de hogy mi lógott, most még hagyjuk balladai – enyhítsünk, félballadai – homályban, elégedjünk meg annyival, az inkontinenciával összefüggésben lógnivalója mellett lógott még néhány – jó néhány! – áldozata.

Mi a fenét akar ez az ember? – szöszmötölt tíz óra körül, lassan rendbe szedte magát, egy kis illatosító, felöltötte szürke nadrágját, amelyen még nem ejtett becsületet (helyesebben foltot) s tette fakóvá a szövetet az imént említett biológiai folyamat, úgyszólván ereje teljében kívánt megmutatkozni, bár eléggé neheze éret. Hagyják őt békén, kiszolgált harcos, mi mindenben ment keresztül, mindig becsülettel állt a vártán (és még más kifejezések ideillőségét gondolta), s ezek után legalább öregségére jusson számára némi nyugalom (élete úgyis összetört, mint az éjszakai sötétben elejtett fajanszbili, de elvtársak, én kitartok, kitartok a vezér, hirtelenjében nem is jut az eszembe, hogyan is hívják a vezért: Szálas... Rákos... Kádáros? – fene ismeri ki magát ekkora forgalomban).

Mit akar tőle ez az amerikás magyar? – és elvicsorította magát, olyannyira, hogy protézise majdnem kimozdult a helyéről. Ha már a szájában, fogait illetően (a történelmi hűség és a tárgyilagosság kedvéért) nem sikerült áthidaló megoldást találnia a fogorvosnak, így maradt a protézis, legalább a politikai rendszerek között – elvégre rendszerváltás van, elvtársak, akarom mondani, urak, vagy mi a fene –, legalább a politikai rendszerek között legyen áthidaló ismeretség. Nos, ez olyan jól sikerült, hogy azon a széles, masszív alapokra épült áthidalón a teljes szovjet hadsereg ide és oda, akár ingajaratban közlekedhetett volna.

Így történt, hogy Bú Balambér tizenegy órára, a szomszéd bejelentkezésének időpontjára kellően pontos – és főként demokratikus! – ismeretekkel rendelkezett a jövevényről. Szinte olyan mélységben tájékozódott, ahogyan a falubeliek szokták volt nemes egyszerűséggel föltenni a kérdést egy általuk addig nem ismert hölgyseméllyel kapcsolatban: és mondja csak, kiféle, mi-féle, kefél-e?

Bánat Benő (hagyjuk meg neki is a továbbiakban a faluban ráragadt nevet, eme bensőségességet), Bánat Benő tehát tizenegy órára érkezett a hamvaskői házba. Maga is híve volt az előzetes tájékozódásnak – pusztán udvariassági okokból –, így aztán nem vitt magával virágcsokrot vagy valami pralinét a ház úrnőjének, azon egyszerű oknál fogva, ugyanis úrnő nem létezett, s ez a tény, hogy birtokszomszédja ugyanolyan magára maradt öregember, mint ő maga,

egyszeriben az együttérzés könnyű fátylával lengedezte át még meg sem született kapcsolatukat.

Két öregember ült szemközt egymással. Illendőség, szikár, joviális gesztusok, ugyanakkor (az élet már csak ilyen, különösen ebben a korban) gyanakvó mérlegelés: ki ez az ember? Mintha nem számítana, hiszen csak egy szomszéd, tágra szabott szomszéd, ha bármelyikük demenciálódása azt diktálja, és kiabálni kezd, az sem hallatszik át Hamvaskőről Bagókőre és viszont.

Bú Balambér laposan gyanakodott: miért érkezett ez a... hogy is hívják? De már elfelejtette a nevét, pedig régebben, hajjaj! Régebben micsoda memóriája volt, ez szinte elengedhetetlennek tetszett az életben maradáshoz. Mert ha valaki azt gondolja – dohogott Bú Balambér –, olyan egyszerű volt a szocializmus lexebb éveiben életben maradni (és a helyesírás szabályai szerint a legszebb szót úgy ejtette, hogy szinte szikrázott benne az x), az nagyon téved. És engem, támadt fel benne a régi jó kádertámasz, engem akar bárki felelősségre vonni, vagy legalábbis szimatol utánam? Aki ízig-vérig hithűen, hitem minden megfeszítésével szolgáltam az eszmét, ugyanakkor áldozata is voltam a hitemnek, hiszen erre tettem fel az életemet, és lám, mi jutott végül? (Az erdei kiskastélyt és a birtokot mintegy megaláztatásnak, megszegyenítésnek tartotta, hiszen neki sokkal több járt volna mint az eszme rendíthetetlen harcosának.) És éutánam akar kopószimatolni ez az ember?

A bíró rutinos magatartásával hagyta, hogy a másik beszéljen. Ő meg közben összeállítja magában a képet. S máris! Hohó! Ez a vadászatról beszél, hogy elérkezett a vadászati szezon, és a kilövés... Persze, ezek a rohadt disszidensek (mert szemközt vele a férfit, akit azért megkínált egy kávéval, igaz, nem a munkásárság húszéves fennállása alkalmából kapott feliratos herendiben tálalta fel), szóval a rohadt disszidensek, ezek az imperialista gazemberek, emelkedett tovább benne a megszokott képlet (ő maga imperialistaságát, amivé vedlett az utóbbi években a tudományos szocializmus terminológiája szerint, könnyedén figyelmen kívül hagyta), aztán harmadszor is nekirugaszkodott a megszakadt gondolatnak: ezek az imperialista disznók az ő életére törnek. Mert azt hiszik, elérkezett az órájuk. Ideállít ez a... mit is mondott? Gerő (nem, az más...), Benő, igen, Benő, és vadászatról, kilövésről ömlik a szó belőle. Érti ő, persze hogy érti, a kommunisták vadászatára utal, csakhogy én, hörgött Bú Balambér odabent, igenis kommunista vagyok, az is maradok, de olyan kommunista, aki sokkal inkább kapitalistább a kapitalistánál. Ezt kapjátok el, barátaim, ne a náthát! Mert az az igazi kommunista, aki igazi kapitalista – ezt már Lenin elvtárs is megmondta (valahol biztosan, mert ő mindent megmondott).

Azzal, hogy évtizedeken át a kommunista és a kapitalista világrend an-ta-go-nisz-ti-kus ellentétéről beszéltünk (bizony, tagoltan, határozottan és világosan artikulálva: an-ta-go-nisz-tikus), az igazi kommunista, aki ugyebár egyben igazi kapitalista, bizton érti, hogy a szóhasználat csupán a kóbor apácák megtévesztésére szolgált. De nem az eltökélt pártharcosok összezavarására. (Na jó, ezt az eltökéltséget hagyjuk, hiszen a féltökűségről Kosztolányi már megmondta...)

Bú Balambér sajátos filozófiai okfejtésével (puff neked, filozófia, ha így lehet okfejtteni) a félelmét igyekezett palástolni. Palástja nem lévén (mármint bírói palástja, azt néhány esztendeje, hallgatva a párt korszerű hívó szavára,

felcserélte az ügyvédi talárral), palástja tehát nem lévén, sőt, párttagkönyve sem, mi több, neve sem, merthogy jobbnak látta az eredetit Sarkadira magyarosítani, így tehát semmije nem lévén, csak ez a kiskastélya azzal a néhány hektárnyi erdővel, itt az isten háta mögött (az isten ebben az összefüggésben pusztá szófordulat, ami meg a háta mögött: az ország egyik legszebb vidéke, ilyen bizony egy nyomorúságos kommunista – ízlés szerint – kapitalista élete).

S bármennyire humorosnak tetszik is ez a szegény Bú, bizony most, felcsapott farkú kapitalistaként is rettegett. Igen, rettegett, mint egész életében. Hogy kommunistaként rettegett saját elvbarátaiktól, azt még könnyen beláthatjuk (a kommunisták útja saját elvbarátaik hulláján át vezet az üdvösségbe), de hogy snájdig (ez azért túlzás) erdőbirtokosként is retteg az új kor újjávedlett gyermekeként, ez igazán szánalomra méltó.

Csak semmi figyelmetlenség! – intette magát, micsoda felelőtlenség (ezért akár még pártfegyelmet is kaphat), hogy saját maga belvilágán töpreng, amikor ébernek kell lennie; éberség, elvtársak, mindenekelőtt éberség, az ellenség itt jár közöttünk.

Így aztán visszairányította dementálódástól kissé megkopott figyelmét vendége szavaira. Kilövés... a nagyvadak, de elsősorban a selejtéseket, akikért nem kár...

Hohó, nem addig az! És öregsége betegséggel tűzdelt fáradt rekeszei között azt még tisztán odaidézte, hogy neki van! Igen, neki van, és úgy használja ma is, mint egykor, határozottan, célra tarts!, cél, lövéskor a léglökés jobbra föl elrántja a pisztoly csövét, ezt be kell kalkulálni. Hallotta a kiképzőtiszt üvöltését: cél az alsó széle közepe! S amikor a golyók elkóvályogtak a levegőbe, a kiképző, hogy egyértelművé tegye a célt, szenvedélyesen szürcsölte a foga között: a tökét célozza, elvtárs, a tökét!

Csakhogy Bú elvtárs, illetve úr (ahogy a kedves vendég óhajtja) elfelejtette, hová rejtette el a hamvaskői kiskastélyban a pisztolyt. Na, most mi legyen, ha lőni kell?

Az élet olykor fölöttébb nehéz próbatétel elé állítja az embert. Itt marad a párt teljes fegyverzete nélkül? Ez mégiscsak... Nos, akkor marad a megfeszített figyelem. Elvégre nem járhatnak túl egy bíró eszén, aki a legnehezebb időkben is, az osztályharc lenini zsinórmértéke szerint... Figyelni, csak figyelni! Résen lenni, igaz, ennek hölgyek tekintetében a biológiai lehetősége már régen oda. De a pártfegyelem akkor is!

Nézze, Bánat elvtárs (a végét, a szótévesztést menet közben igyekezett öregkori gombócos beszédbe fojtani), megfontolandó, amit hallottam öntől, elvben, hangsúlyozom, elvben – mert ugye az elvhűség nagyon fontos, még a nagyvadak esetében is ez a legfontosabb –, tehát elvben egyetértek előterjesztésével, de szükségesnek tartom, már pusztán a fölösleges félreértések elkerülése végett, a nagyvadak egzakt meghatározását. Ki a nagyvad? – Akarom mondani, mi a nagyvad? – mert ugye nyilván emberről nem lehet szó. Ó, én csacsi! De tudja, egész életemben ilyen naiv idealista voltam. Mint maga. Látom, hogy hasonlóképpen idealista. Nemcsak a szomszédság, hanem a tisztalelkűség is összetart minket.

Bánat Benő, akinek élete folyamán ez immár a harmadik neve lett, szinte hivatalosan vagy annál is erősebben, amióta az élelmiszerüzletben, a falusi

szóbeszéd túlcsofogatásaként, így szólította az eladó, és – immár – Bánat Benő nem bánta ezt, talán el is mosolyodott rajta. Elnézte magával szemközt a rozoga öregembert, amikor a hivatalos iratot elé tolt, amelyben az erdőtulajdonosok engedélyezik, hogy a vadászati szezonban az erdőben tanyázó állomány selejtjét hivatásos bérvadászok kilőjék. Ezt kívánja az erdő életének frissítése.

Bú Balambér – miközben komoly jogvégzett emberként tüzetesen végigolvasta az elébe tolt papírlapot (dokument jeszit, elvtársak!) – arra gondolt, ugyan mi kivetnivalót találni abban, ha az élet frissítése érdekében az emberek között is – no persze, szigorúan osztályalapon, a dialektikus materializmus szellemében – a selejtjét olykor, engedve a történelmi szükségnek, kilőtték.

Az ideológia áthullámszik az emberen, mégsem szorul belé annyira, hogy egészen kisajátítaná. Balambér rokonszenvesnek találta szomszédját, ezt az embert is meggyúrta az élet, bármennyire igyekszik is fiatalosnak mutatni magát, gondolta, aztán már nem volt biztos benne, hogy valóban valamilyennek kívánja mutatni magát Bánat Benő. Ha olyan jól menne neki minden, bármennyire gyönyörű hely is ez, mégsem költözne ide. Nem anyagi meggondolások miatt; ha egy öregember ragaszkodik a pénzhez, vagyonhoz, ha egyáltalán még törődik ilyesmivel, a kiszolgáltatottságtól való félelme irányítja, miközben tudja, üres kézzel kell elhagyni a világot. A pénzzel talán még magához köthet valakit. Ha olyan jól menne neki, ha lenne, legalább egyvalaki, aki megadná neki ezt az érzést, megérkezése napján nem ült volna oly hosszasan a falusi kocsmban, a harmonika meg-megbillenő, szaggatott dallamai közepette.

Bú Balambér tájékozódott új szomszédjáról. Ismerte ő jól a régi mondás szerint, gyerekkorában hallotta bizony: Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen, hát erre kellett a pénz, az anyagi biztonság, hogy aminek megszerzését – ebben az esetben az információkat – a fizikai készenlét már nem engedi meg, azt más módon oldja meg. Neki már elég volt a néhány pár zokni, egyiknek-másiknak bokánál elrevült a gumírozása, legalább nem akadályozza a maradék keringésemet, nyugtázta, egyébként sem olyan körülmények között nőtt fel, ahol az asztal körül kergették volna, ha nem áttetsző kínai porceláncsészéből issza a teát. Tea... – és az a búval faragott arca még petyhüdtébbé vált, még inkább lelógott.

Benő kellemes szomszédnak mutatkozott már az első látogatásakor, nem fojtogatta további kérdésekkel, ült a neki kínált karosszékben, miután a vadkilövés gyakorlati vonatkozásait megtárgyalták, láthatóan jól érezte magát a könnyű napközi hallgatásban.

Balambér a folyosót látta. De mielőtt ennek képe megjelenhetett volna előtte, az a jellegzetes szag gyorsabbnak bizonyult. Az a dohos, barna súly, amely rátelepedett a lelkére. Kopott ruhájában nekiszorult a tanórákőzi szünetben az olajfestékkel lemázolt falnak, a többiek nemigen álltak szóba vele, úgy tekintették, mint a gimnáziumhoz tartozó valamiféle kelléket, nézd, az anyja, bőkött az egyik fiú a folyosó végére, ahol egy szürke kendővel lefogott hajú asszony sikálta a kőpadlót, a megjegyzést nem a fiúnak szánták, de meghallotta, nem is egyszer, ha akarta, ha nem, ebéd után meg mindig remegve várta a konyhán a maradékot, az édesmama ma még nem evett, dobolt odabent, rakják tele az alumíniumedényt. Aztán félreállt egy fénytelen helyre, valahová, ahol nem vették észre a többiek, menjenek el, menjenek el mindenki, akkorra az édesmama is

végez a takarítással, az ebéddel fizették ki – nézze, jóasszony, amennyi marad, több vagy kevesebb, ha ez így megfelel –, mire a szürke kendő elől összekulcsolta a kezét és behúzott vállal szótlanul meghajolt. Balambérnak égett az arca. Láta ezt a mozdulatot, és soha többé nem tudta elfelejteni. Odakiáltott volna: édesmama, ne, ne, ne! Meghajolni, persze hogy meghajolni, de ne így! Ne így! Hová húzod össze a válladat, hogy már nincs is?

Az üvegajtó csörrent a hátsó udvarról nyíló lakásban. Az egyetlen helyiségben bal oldalon vaskályha állt, vékony füstű, ha volt mivel megrakni, s azon melegedett az étel, amit a gimnáziumból hozott Balambér. Amikor a kályha hidegen maradt, anyja megsimogatta a gyerek fejét: ugyan, Balambér, jó az langyosan, hidd el, úgy is nagyon finom. Így ették meg a lebbencslevest.

Amikor nagyobbacska lett, azt mondta az anyjának, lassabban mossa föl a folyosókat meg a vécéket, várja meg, amíg véget érnek az órák, akkor majd segít neki. Szünetben is megtenné, de jobb, ha utána, amikor már mindenki elment. A nyomorúság aztán egészen fölháborodott benne. A kamasz gyerek teljes indulatával.

Halász tanár úr abban az évben érkezett a gimnáziumba, de tudományos tevékenysége, fiatalokra ellenére, a kezdetektől különös tekintélyt adott egyéniségének. Az igazgató behívta egy alkalommal. – Nézze, tanár úr, itt van az osztályában ez a Balambér gyerek. Tudja, akinek az anyja a folyosókat meg a vécéket takarítja. Azt a hírt kaptam, hogy összeszűrte a levelet a kommunistákkal. Ilyen gyerekek mégsem állíthatunk ki érettségi bizonyítványt a mi iskolánkban. Meg kell buktatnia. Feleltesse és buktassa meg. A következő órára majd bemegy önhöz az igazgatóhelyettes úr hospitálni.

Halász tanár úr laposan fésült, vékony szálú hajával odaállt az osztály elé, a fiúkat kellően fölzigatta, hogy maga az igazgatóhelyettes ült be hozzájuk ezen alkalommal, nem értették, bizonyára valami rendkívüli következik, de Halász tanár úr a maga halk hangjával előbb meghallgatta az osztályjelentést, majd fellapozta a tankönyvet és a tábla elé lépett: – Fiúk, olyan sok a következő anyag, hogy ma nincs időnk feleltetésre.

Balambér nem tudta – honnan is tudhatta volna –, hogy mindez miatta történt. Így aztán érettségi bizonyítványt szerzett.

Nem az ideológia abrikolja a maga formájára az embert, hanem az ember ülteti rá a maga hegeire az ideológiát. Ezért aztán nem az ideológia miatt képes bármi áldozatra és bármi szörnyűségre, hanem behegedt, gyógyultnak hitt lelke védelmében.

Balambér arcán végigfutott egy könnycsepp. Zsebkendőt vett elő, felitatta, Benőre nézett: – Tudja, mikor döbbsentem rá arra, hogy megöregedtem? Amikor észrevettem, hogy egyszer csak, akaratlanul, könnyezni kezdtem. Ez a hamisítatlan öregség jele. De mit tegyünk, nem igaz?

Benő ebben a pillanatban mintha valami ismerős villanást ismert volna föl a tekintetben. Ó, nem, butaság, elhessentette magától. Azt akarta mondani, mindenki máskor öregszik meg. Ő fiatalon, nagyon fiatalon. Egyetemistaként leküldték az olajkutakhoz nyári gyakorlatra. Kiderült, az ottani főmérnök valahonnan ismerte az apját. Baj van, fiam, mondta neki, ezt a vállalatot is államosítani fogják, csak valami ürügyre várnak. Néhány nappal később az egyik fűrásnál belobbant a gázkítóres. Süvítve veszekedett a láng legalább huszonöt

méter magasba. Az oltási kísérletek semmit nem értek. A főmérnök darut hozatott, belógó gémjére szerelték a kitorésgátlót. Valakinek be kell mennie!

Én vállalom! – lépett oda Benő. A főmérnök csodálkozva, ezzel mintegy följajnlva a menekülés lehetőségét a fiúnak, azt kérdezte: – És mit mondok apádnak, ha...?

Hogy megtettem, amit kellett.

Benő vadul lihegett a védőruhában. Tocsogott a teste saját izzadságában. Egyszer, kétszer, újra és megint... nem sikerült. A süvítő gáz újra és újra ledobta a zárószervezetet. A veszélyzónán kívül állók megrángatták a Benőre erősített drótkötelet: reménytelen, hagyja abba! Az ormótlan báb lassan megemelte a kezét: még egyszer megpróbálja. A kút megint csak ledobta magáról a kitorésgátlót, Benőt odébb vetette. Félig ájultan, a földön fekve húzták ki.

A hivatalos állami és pártvizsgálat szabotázszt állapított meg. Tizenketten kerültek bíróság elé, az első számú vádlott a főmérnök volt, rá, a műszakvezetőre és Benőre, aki szándékosan megakadályozta a torkolat elzárását, ezzel rendkívüli népgazdasági kárt okozott, halálbüntetés kiszabását kérte az ügyész.

Néha előfordul, hogy az ember korán megöregszik, nagyon megöregszik, annál öregebb egyszerűen már nem tud lenni – Benő kortyolt a felkínált whiskeyből, megjegyezte, a falusi kocsmában úgy gondolta, ezzel az itallal köszönti megérkezését, de nem tartottak rozspálinkát, s már szégyelli is a kívánságát, mert még azt gondolják róla, valami nagyzolás ez részéről. Ez a korty most nagyon jólesik, folytatta, hosszút, mélyet nyelt, olyan hosszút és mélyet, mint amilyen hosszan a halálos ítélet kimondása hangzik az elsőfokú ítéletben.

Szép a háza...

Maga sem panaszkodhat Bagókón. Balambér most érezte, talán nemcsak idemenekült, megváltoztatott névvel, valami öröm még neki is juthat. A látvány, ahogy a széles teraszajtón át elé terült a rét, mögötte a fenyves, harapni való levegővel. Igaz, romló szemével már inkább csak nagyjából tájékozódott a világban, de a tudat, hogy a mező – tavasszal majd virágok nyílnak rajta – és a fenyves... Ha fújt a szél, hallotta tömör suhogását.

Fentről még szebb, folytatta, onnan lelátni a völgybe, egészen a maga birtokáig, de már nincs erőm felkapaszkodni az emeletre. Elég nekem ez a szoba, földszintes ember vagyok – böffent fel elszabadult, keserű cinizmussal, s hallotta, amint az a szentgotthárdi, hátsó udvarra nyíló üvegezett ajtó becsukódik, anyja leül a hokedlire, kibontja a haját, maga elé néz, ő meg, Balambér ekkor döbben rá arra, nem az a normális, ha az embernek nincs apja. Neki nincs, ezért aztán valami nem normális az életben.

A két öreg előtt a nap időközben bevonult a fák közé.

Töltsön magának, töltsön nyugodtan. Ne haragudjon, én félek, hogy mellécsorgatnám, tudja, a látásom.

Benő kézbe vette az üveget, tízéves Bushmills, az egyik legjobb ír *whiskey*. A kocsmában beérte volna kommersz Johnnie Walker Red Labellel. Odahaza ő is Bushmillst tart. S bármit gondolt is a szomszédjáról, az néhány mondat után kiderült, eltérő világnézeti alapon állnak, de ha nem hozakodnak elő ezzel, végtére is nem mindegy? Ebben a korban, amikor már csak egyet szabad ismerni: a megbékélést.

És ön?

Nekem nem lehet. Azt mondta az orvos, nekem már semmit nem lehet. De most, hogy maga idekerült, egy pohárával, ha megkérhetem.

Benő töltött a széles szájú, metszett poharakba – magának is újabb kortyot. Jólesett, igazán jólesett, ahogyan a kocsmában kiterült az idő és már nem volt semmi tétje, s ez a tágasság régóta – talán soha – nem érzett boldogsággal töltötte el. A kényelmes karosszékben körülnézett: a szobában semmi túlzás, minden egyszerű, visszafogott ízlésről árulkodott, a tisztaság és rendezettség konszolidált állapotot mutatott.

A poharak nem értek össze, ahhoz messze ültek egymástól, megemelték a másik felé az italt, szépen, lassanként kortyoltak. Néha valamelyiküknek eszébe jutott egy gondolat, a másik nem érezte kötelességének, hogy azonnal vagy bármikor válaszoljon rá, elég volt, hogy elhangzott.

Amikor a délután már előrevetítette, hogy előbb-utóbb elérkezik az alkonyat, Benő leszögezte: tehát ezt a vadászati ügyet akkor tisztázták. Gondosan elrakta a szomszéd által aláírt papírlapot, majd eljuttatja az önkormányzatnak vagy a vadásztársaságnak (ebben nem volt biztos). Szedelődzködött.

Örülök, hogy megismertem – búcsúzott a formális szófordulattal Benő.

A házigazda a kulccsal a zár körül matatott.

Lehet, hogy nem állunk azonos világnézeti alapon, de ha úgy gondolja... Az illem azt kívánná, én viszonozzam a látogatását, de megértheti, állapotomban ez már lehetetlen. Másra pedig nem szeretnék rászorulni. Szóval, ha úgy gondolja, legközelebb is jöjjön el. És lehetőleg még a jövő esztendei vadászati idején előtt.

Balambér nevetett képtelenül fehér, mesébe illő fogsorával.

Amikor Benő elhatározta, hogy Mardosra költözik, csak képekről ismerte a vidéket, és ennek alapján döntött. Bár emlékei között motoszkált valami családi történet, amely erre a tájra csalta a képzeletet, de az olyan halvány és egészen kifakult volt, hogy döntéséhez aligha járulhatott hozzá érdemben; de ennek a megállapításnak az ellenkezője legalább annyira létjogosult, hiszen ki tudja, valójában milyen motívumok hatására – egy-egy szellő, fájdalommal vagy örömmel nyitott reggel elég hozzá – születik meg valakiben az elhatározás. Legkönnyebb a közvetlen, úgynevezett észszerű, másként materiális vagy kézzelfogható magyarázatokra hagyatkozni, de akkor is tudvalévő, hogy a dolgok mélyebben fészkelődnek az emberben, csakhogy azzal a régióval nemigen lehet mit kezdeni. Ezért aztán a megfejtethetlen jelenségekre is megfejtéseket kínál, elfogadva a közös csalás tényét: senki nem ismerheti az igazságot, így hát mindenki elfogadja az önáltatást.

Benő úgy gondolta, Mardos minden természeti szépsége és éghajlati adottsága mellett olyan egyszerű hely, ahol nem történik semmi, tehát ne is várakozzon semmire. Olyan az egész élet, mint a kocsmaterem: egy unottan támaszkodó felszolgáló és az ürességre tempót, szenvedélyt kiáltó árva harmonikaszó. S Benő megbékélt ezzel az elején, ő már nem előre, hanem visszafelé élt. Megfordult benne az idő, hogy oda-vissza járva a harmonikaszó szenvedélyével kimélyítse benne azt a szerény völgyet, amelyet az élete jelentett.

Csakhogy Mardos nem hagyta magát. Amint telt az idő, egyre gazdagabban tárta fel a maga életét, nem hivalkodón, hanem egyszerűen, igazolva ismét az a tételt, miszerint minden ember, még az oly jelentéktelen személy és minden

egyszerű közösség élete kimeríthetetlenül gazdag a maga históriájában. A falu sík asztallapja egyre dúsabb formákat öltött, meséltek a régi időkből valami félhercegről, aki idetévedt, és itt találta meg a maga szenvedélyes szerelmét, aztán Iván bácsiról, a nagy háborúban egy női lélekért idemaradt hadifogolyról, akit a következő háborúban érkező egykori honfitársai, hírét véve az árulásának, félholtra vertek, azon pusztta tény miatt, mert egy itteni lányba mert szerelmesnek lenni. A szakmai felügyelőről, akit az egész járásban kineveztek a felügyeletre, ezért aztán hetente legalább két alkalommal idejét másutt töltötte, mindig pontosan szabott zakójában és kényesen vasalt nadrágjában, s csak jóval később derült ki, ennek a felügyeleti pontosságnak a háttérében egy másik településen élő másik családja húzódott meg; s mivel a közerkölcsök kellőképpen elítélték volna emiatt, olyannyira, hogy nyilván elmarják Mardosról, a felügyelő lelkiismerete sem tartotta teljesen elfogadhatónak az eljárását, de otthoni felesége és a másik hölgy között ingázó érzelmi élete mégiscsak ennek a bűnös kapcsolatnak a fenntartására készítette. Egy fiatal férfi elkerült valahová egy messzi egyetemre, ahol megfeszített erővel vetette bele magát a tanulmányokba, s ez oda vezetett, hogy a rengeteg tudástól egyszer csak megbomlott az elméje, úgy hírlett, azért, mert éppen a tudással jutott el addig a tudásig, hogy minden ismeretnek az élet lényege szempontjából vajmi kevés értelme ismerhető fel, s attól kezdve némaságba burkolódzott, hazaköltözött a faluba, a szüleitől örökölt egyszerű kis házba, és nem törődött mással, csak a hallgatással. Eleinte igyekeztek szóra bírni, de amikor látták, hasztalan kísérleteznek, elfogadták őt ilyenek, s ezután ugyanúgy élt a falusiak között, mint bárki más, nem találtak már benne semmi rendkívülit. Legföljebb nem beszélt.

Benő számára ez jelentette a befogadó talaj gazdagodását. Minden egyes újabb történet megrágyázta azt a talajt, amelybe mindinkább belesüppedt. Kevesebbet gondolt Kaliforniára, sőt, már alig, hiszen ott nem találta meg ezt a trágyát, ott a felszínen siklott minden, mint a part menti szél, fölkapta a könnyű homokot és odébb sodorta. A port befújta az ablakréseken, és sercegett az emberek foga között, de ezzel még nem változtatta meg a világot. A nigériai éveket végigálmodta a hőségben, az izzadó fák és a csöpögő levegő nappal is álom képzetét keltették benne, az olajtársaság ellenben igen jól megfizette, s ő kiszámolta, mennyi nappali álmú évet kell ott eltöltenie, hogy rendbe hozza az egzisztenciáját. Afrikából nem maradt más, mint a száraz évszak égett szaga és a nedves időszak gőzölgő rothadása.

Nem tudta volna megmondani, milyen úton jutottak el hozzá a legendák és a képtelen történetek, nem zárkózott el a falubeliektől, de különösebben nem is kereste a társaságukat; minden mesterkéeltség nélkül élt, ahogyan éppen kedve diktálta, ruházatát mindinkább helyi színekre váltotta fel, anélkül hogy a régiek közül bármit is kidobott volna, csak semmi megfelelési kényszer. A hűvösebb reggeleken már be kellett gyűjtani, s elnézte, amint a kéményből felszálló füstöt fehéren átvilágítja a nap fénye, s aztán a tűzleheletek egyszerűen elenyésznek. Ilyen örömei akadtak, és megelégedett ennyivel.

Amikor a másodfokú ítéletre várt, látott valami hasonlót a fegyház mosodájának kéményénél. Szégyen, hogy ilyen fiatalon halálra ítélik, nemsokára kezdődött a tárgyalása, s a főbűnösök között szerepelt. Logikailag követhetlenné vált számára minden: hogyan került oda, és az a képtelenség, amivel vádolják.

Nem értett belőle semmit, csak annyit, nincs köze magához, amiről addig azt gondolta, hogy ő, és természetesnek találta, egyszeriben megtört, s már nem tudta, hogyan is kell ennek lennie: az embernek joga van-e az életéhez, természetes joga, és az mindenestül az ő elidegeníthetetlen része, vagy mindenkivel mások rendelkeznek?

A tárgyalásra előkészítették: megborotválták, lefürösztötték, ráadták azt a ruhát, amelyben behozták, és azóta egy raktárban őriztek. Amikor magára öltötte, érezte, valamennyire kifogyott belőle, az övet egy lyukkal beljebb húzta a derekán, és az öltönynek kesernyés nyersvasszaga lett.

Egy hét múlva elhatározta, felkeresi Balambért. Kirázza a tagjait, jót fog tenni egy kis séta. Látogatását nem tekintette vendégségnek, hanem ahogyan a szomszédok átszólnak egymásnak. Egyébként is, ez a régi emlék nem a legjobbkor füstölte körül; az ilyenek semmikor nincs legjobb ideje, és a kezdeti évek után, amikor gyakran fölriadt, hogy megint öltöztetik, megint vezetik, megint... – elaludt benne az emlék, már úgy gondolta, egészen kikopott onnan. De ezek szerint mégsem.

Már azt hittem, megússzuk az idej telet, fogadta Balambér vékonyra erőtlenedett hangján. Előre kikészítette a poharakat, a whiskyt.

Nem lehet mindent megúszni.

Benőben még maradt valami keserűség, csúnya hangulat, szeretett volna megszabadulni tőle. Nem, ezt nem a börtönben érezte, a tárgyalásra várva, hanem az imént, mielőtt elindult a szomszédjához, és igen kellemetlenül érezte magát tőle. Talán a whisky, az majd oldja ezt a – bandázskötést. Nem tudta, milyen az, de erről a szóról képzelte el, hogy olyasmit jelent, ami éppen megfelel az ő állapotának. – Látja, ebben igaza van. Nem lehet mindent megúszni.

Balambér gondolt valamire, amit nem tartott lényegesnek, hogy közöljön szomszédjával, aztán mintha másba kezdene bele, mégiscsak az iménti gondolatot folytatta:

Sok mindent nem úsztam meg az életemben, amit szerettem volna. És megúsztam, amikor nem számítottam rá. Ma sem értem. Meg akartak ölni. És az mentett meg, hogy mások is az életemre törtek. Furcsa história, nem igaz?

Az öreg hangja száraz gallyként perdült.

Magát nem akarták megölni soha?

De igen – Benőnek innia kellett, hogy égjen a belseje, különben egészen összecsomósítja az elkeseredés.

Talán nincs is ember, akit ne akart volna megölni egy másik ember.

Azt gondolja, ez hozzátartozik a természetünkhöz?

Az ember elvadult, kiszabadult a természet törvényei alól. Amíg csak természeti lényként élt, a legszükségesebben gyilkolt. Az erőszak arányban állt az életösztönével. De azóta elszabadult.

Az értelme miatt?

Kedves barátom, ne tartsa oly sokra azt a tudást. Én arra gondolok, amit léleknek neveznek – bár nem hiszek benne, de általában így szokták emlegetni a belső ösztönt. A tudás ennek az ösztönnek a megjelenése az agyunkban.

Benő nem akarta folytatni a földszagú társalgást, de mégse sértse meg Balambért, ezért témát váltott.

Azt mondják, holnap havazni fog.

Utána meg kemény fagyokat mondanak. De én nem fogok fázni! – nyerített fel Balambér.

Kaliforniában, előtte meg Afrikában mit nem adtam volna egy havas élményért. Nem állítom, hogy nem fáztam, sőt, talán hihetetlen, de Afrikában előfordult, hogy jobban fáztam, mint régen, idehaza.

Maga ötvenhatos?

Ötvenhatos.

Dübörögtek, verték a zárkák ajtaját. Az örök hiába igyekeztek titkolni, mégis kitudódott, mi folyik odakint. Zengett a zárkasor. A parancsnok végül elrendelte, hirdessék ki, szakaszosan szabadon engedik a politikai foglyokat. Kiállítják a szabadulólévelet, de ehhez idő kell és rend. Végül az örök, attól való félelmükben, hogy a rabok előbb-utóbb úgyis kiszabadulnak, ekkora lázadásnak nem lehet elejét venni, s kívülről is bármikor betörhetnek, kinyitották előbb a cellaajtókat, majd megnyitották a teljes folyosókat, nem törődtek a hivatalos irat kiadásával, a foglyokat meg egyáltalán nem érdekelte ez, a kegyetlenkedő örök régen elmenekültek, a többieket meg nem bántották. Elvégre azok is rabok voltak, csak éppen a rács másik oldalán, így tanította ezt a börtönfilozófia. A politikaiak minden ellenállás nélkül távozhattak. Egyedül az ávós orvos fészkelte be magát a börtönépület lapos tetején, és onnan tüzelt időnként a távozókra, de valószínűleg nem értett a fegyverhez, mert összevissza célzott, a fegyver meg elhordott a szabadulók feje fölött.

Benő hazaállított, megférriasodtál, fiam, ölelte meg az anyja, és persze sírt, ahogyan ilyenkor szokás, Benő könnycsatornája kiszáradt az eltelt évek alatt. Apja meghalt, néhány hónappal a szabadulása előtt, a férfiak nehezebben viselik el az élet gyötrelmeit, hamarabb törnek, az asszonyok hajlékonyabbak, nekik tovább kell bírniuk.

Az asszonymak azt is tudomásul kellett vennie, talán aznap meg másnap látja a fiát, aztán elmegy. Én nem maradok itt, mondta Benő megkopasztott hangon, de előtte még van valami elintéznivalóm.

Ekkor sem emelte fel a hangját, nem költözött bele indulat, anyja mégis érezte, sőt tudta – érzés és tudás összefolyik az asszonyokban, különösen, ha anyák –, fia készül valamire, valami rettenetesre, és mégsem állhat az útjába. Egyébként sem lenne hatalma hozzá.

Balambér már nem a hátsó udvari szoba-konyhába vitte haza a hivatalos iratot. Néhány hónap után megkapta a diplomát. Nemcsak jogászi végzettséget szerzett, hagyományos jogi tanulmányok nélkül, hanem azonnal kinevezték az egyik fellebbviteli bíróság tanácsvezető bírójává. A forradalmi szükség ezt kívánja, hallotta a magyarázatot, s ez a forradalmi szükség már jó ideje beült a fülébe. Nyilván ez diktálta, hogy a háború után nem sokkal beültették egy autóba, végigkocsikáztatták a budai hegyoldalon, s neki csak lakást kellett választania. Nem ő volt az egyetlen, mások is így költöztek egyik napról a másikra valamelyik hegyi utcába. Hosszú címlistából lehetett választani: elmenekült arisztokraták, polgárok, hivatalnokok és katonatisztek, zsidók üresen maradt lakhelyei közül. És ő választott. Egy kellemes kinézésű klasszicista házacskára esett az ízlése, a négy szobában úgy-ahogy elérték az anyjával, s ide vitte haza pöfeteg boldogsággal – majdnem szétduzzant a büszkeségtől – diplomáját és magas bírói kinevezését.

Örök életűek leszünk, anyukám, örök életűek! Nézd, ez mind a tiéd!

És mit kell tenned ezért? – nézte az anyja a papírt, és körbehordta a tekintetét. Hajjáról levette a sűrke kendőt, amellyel laposra szorította a fejét, dauert csináltatott, vagy ahogyan mondta: dajjert, szegénynek ez jólesett, úgy gondolta, ennyi még belefér a hirtelen életforma-változásba, de amikor a fia megmutatta kinevezését, bizony visszaszólt benne addigi élete: és mit kell tenned ezért? Merthogy tudta, ingyen semmit nem adnak az életben, mindennek ára van.

Megfizetni – vetette oda dacosan a fiú, hiszen alig ért még férfikorba, és fiatalos hévvel elfogta a szenvedély, amint anyját nem sokkal korábban az iskolafolyosón látta.

Megfizetni? – anyja riadt tekintete, de nem mert többet kérdezni. Megfizetni – ez még soha nem vezetett jóra. Nem értett a forradalomhoz, még kevésbé a forradalmi szükséghez. Esténként, amikor magára csukta az ajtót, és már biztos lehetett, hogy nem lép be hozzá a fia, összekulcsolta a kezét, keresztet vetett, s valami olyasfélét fohászkozott: jaj, csak baj ne legyen belőle.

A bíró hamarosan ismert lett – nemcsak bírósági körökben, hanem szélesebben is. Különösen szigorú ítéleteket hozott – a direktívákat mindig megkapta a per előtt, de igyekezett azokat túlteljesíteni; még inkább megfelelni a forradalmi szükség szerint. Ó, édes fiam, sopánkodott az anyja némán, és megint összekötötte álla alatt a nem létező kendőt, forradalmi szükség... szükségget az ember a klozeton szokott érezni.

Balambér a bírói pulpitusról alig látta a vádlottakat – gyerekkorától erős közellátásban szenvedett, de ezt nem akarta beismerni, letagadta, hogy szemüvegre volna szüksége, sokszor kitapogatta a pulpitus szélét, hogy föltaaljon a helyére. Legalább egy-két halálos ítélet minden perében szerepelt – erről volt ismert. Szenvtelenül, szárazon, fantáziátlanul olvasta a bíróság döntését, nem nézett föl a papírból, a végén sem tekintett körbe a tárgyalóteremben, hanem mellőzve minden formalitást, a kihirdetés után azonnal távozott. Anyja olykor a rádióból, máskor az újságból értesült fia áldozatos munkájáról. (Régebben az újságot legfeljebb ablakpucoláshoz használta, de fia ráripakodott – egyszerűen ráfordult –, az én anyámnak kötelessége lépést tartani a társadalmi fejlődéssel, és ez a gondoskodás már-már ott tartott, hogy kikérdezi az asszonyt az aznapi hírekből.)

Az anya engedelmeskedett: kalapot hordott, keze mégis odaindult az álla alá, hogy megkösse a kendőt – de csak a mozdulat maradt, a kendő már régóta eltűnt. Nem merte megkérdezni: és mit vétett a szegény ember, amikor az szerepelt a sorokban, hogy kötél általi halálra... Furdalta a kíváncsiság, ugyan mit kell tenni a kötél érdekében, de nem merte megkérdezni a fiától. Ahogyan haladt az idő, egyre inkább rádöbbsent arra, hogy fél a gyerektől. Már nem is merte gyerekek nevezni, sőt, fiának se, egyszer kiszaladt a száján: nagyságos úr, de olyan szikrázó tekintet csapódott az arcába, hogy annál már az is jobb lett volna, ha a fia pofán vágja.

Nehéz munka, nagy felelősség! – látta az anyja, mert egyre kevesebbet beszélgettek, sőt, a végén egyáltalán nem, mintha a nő az egyik bútordarab lett volna, amelyről illik gondoskodni, de csak ennyi. Az meg egyfolytában aggodalmaskodott, mi lesz ebből. Különösen, amióta sorban állás közben véletlenül meghallotta a viccet, és ha nem akarta is, megborzadt.

A káder büszkén mutatja új házát az anyjának. Tetszik, anyuka? Tetszik, tetszik, kisleány, vonakodik az anya. Aztán a fiú lemutat a kertbe, ahol egy ember hordja a földet. Kertészem is van. Tetszik, anyuka? Tetszik, tetszik kisleány, vonakodik megint az anya egyre keskenyebb arcvonásokkal. A fiú tovább büszkélkedik: éppen kövezik az autóbejáró utat. Tetszik, anyuka? Tetszik, tetszik, kisleány. Hát akkor miért vág ilyen fanciesali képet? Mire az anya csak kiböki: arra gondolok, mi lesz veled, ha egyszer megjönnek a kommunisták?

Államellenes összeesküvés, szabotázs. Legalább három halálos ítéletet kell hozni, szólt a bírói eligazításon. Balambér tisztességtudóan bólintott. Mi sem egyszerűbb ennél. Egy öreg, rozszant fogalmazónak kiadta, írja meg a szükséges jogi formulát, amit majd ő fölolvasson. De ne legyenek benne túl hosszú mondatok, érthetetlen szavak. Az éberség megkívánja a jogi nyelvezet világosságát. Az államellenes összeesküvés államellenes összeesküvés, a szabotázs meg szabotázs. Balambér úgy oktatta ki az öreget, hogy nem lehetett kétsége: az állítás egyben maga a bizonyítás.

A tárgyalás előtti estén – még otthon, pihenés közben sem kímélve erejét – végiglapozta az aktát. Rendben van, a főmérnök és a műszakvezető halálos ítélete magától értetődő, a szabotázszt elkövető fiatalember meg azért érdemli meg a legszigorúbb büntetést, hogy – mint Balambér fogalmazott – szarja össze magát minden nyikhaj egyetemista.

Föltapogatódzott a bírói pulpitusra. A népbíróság nevében, folyt belőle a szó, nem túl hosszan olvasott, hiszen, vetette közbe, nagyon világos a tényállás (örült, hogy ismeri ezt a kifejezést, és ezért gyakran használta), tehát a tényállásnak megfelelően egy, kettő, három pikk-pakk halálos ítélet. Kegyelmi kérvény nyolc napon belül, s a többi. A szokásos formula.

Bíró el, vádlottak elvezetve.

A fiatal fiú szeme elhomályosodott. Valahonnan messziről hallott egy hangot: halálos ítélet, de képtelenségnek tűnt; ki mondta, és kinek, nyilván neki, mert a neve után következett, de ez maga az örület, abszurditás. Mit jelent a halál? Nem fog látni sem utcát, sem házat, sem fát, nem fogja ismerni a színeket, nem fogja tudni, mit jelentenek a színek, és azt sem, mi a fa, megszűnik az emlékezete, minden ködbe vész, még az olyan egyszerű dolgokról sem lesz tudomása, mint a bírói pulpitus.

Sírdogált vagy két napig a cellában, a halálraítélteket külön épületrészben helyezték el, még csak meg sem simogathatta senki a fejét, hogy na, ne bánkódj, bár mi a fenét csináljon az ember kivégzésre várva, mert ha nem tudná, mi a halál – bár nem tudja senki, csak azt, hogy valami különös állapot, ezt szűri le mások halálából –, sokkal könnyebb lenne, de a halál olyan – és ő tudja –, mint egy végállomás, ahol mindenki továbbutazik, egyedül neki kell leszállnia.

Benyújtotta a kegyelmi kérvényt, s odafönt valahol, a fiú nem értette ennek a folyamatát, úgy döntöttek, ítéletét életfogytiglani szabadságvesztésre változtatják. Talán még azt is mondták neki, igazán megköszönhetné ezt a nagylelkűséget, de ő nem köszönte meg, csak nézett mereven, bambán maga elé. Nem fogta föl, mi történik vele, az őr megrázta a vállát: no, térjen magához, nem akasztják, érti, nem akasztják, mit búsul?

Tudata egyszerűen elborult. Nem véglegesen, állítólag előfordul az ilyesmi, hanem csak időlegesen. Később kitisztult az elméje, felfogta, hogy börtönben

van, és ez így is marad, nincs más dolga, mint hogy engedelmeskedjen az előírásoknak, ha séta, akkor séta, ha zárka, akkor zárka. A csajka nem azért meleg, mert meleg, hanem mert étel van benne. Az ételt meg kell enni. Száj tát, kanál be, zárás, nyelés, és tényleg érezte, hogy valami elindul lefelé, és ez így folytatódott mindennap. Amikor már összekerült másokkal egy cellába, időnként megkérdezte, mire való ez a naponkénti ismétlődés, de nem tudott senki elfogadható választ adni rá. Ő meg azután is megkérdezte, miért eszik mindennap az ember, miért vesz levegőt napjában többször, sőt sokszor.

Ahogy múltak az évek, tudata mindinkább kitisztult, már képessé vált egyszerűbb logikai műveletek felismerésére, előbb a naposoknak oda kell hozniuk a kondért, utána beletöltenek a csajkájaiba, majd ezt követően a kanalat beküldi a szájába. Ha a kanál beküldését nem előzi meg a csajka, a csajkát nem előzi meg a kondér, és föltételezte, még azelőtt is lennie kell valaminek, akkor teljesen értelmetlen, hogy a kanalat betolja a szájába. Szép lassan csak megértette a világot, és amikor elérkezett az idő, a cellatársak, a szomszédok és mások, végig az egész folyosón, sőt, a börtönben mindenütt verni kezdték a vasajtókat, hogy engedjék szabadon őket, a forradalom úgyis kiszabadítja őket, már neki is úgy zuhogott az ökle, mint a többieké.

Megtudta, hol lakik a bíró. Elindult, hogy megölje. A börtönévek alatt elcsöndesült az indulata, a tárgyalóteremben zakatoltak benne a szavak: gabszág, gabszág, igazság, gabszág, igazság... A tehetetlenség és ez az egyetlen betűnyi különbség fölkelte benne a bosszú vágyát, rendet kell teremteni a világban, a diák, akit addig az egyetemi tanulmányok érdekeltek, így változott forradalmárrá; nem tudta, pontosan mit jelent ez, csak azt érezte, nem hagyhatja annyiban, elvégre... Az évek alatt elcsöndesedett benne ez a hangulat, s átváltott valami mássá: feladattá, kényszerítő erejű feladattá. Minden érzelemtől mentesen meg kell ölnie a bírót. Attól a pillanattól kezdve, hogy kimondták rá a halálos ítéletet, élete – és úgy gondolta, általában az élet – másféle fénytörésbe kerül.

Nem volt nehéz kiderítenie, hol lakik. Az október végi sötétben is hamar rátalált. Budai hegyoldal, csendes, szellős utcák. A kézigránátot letről, a városból hozta magával. Egy jól irányzott hajítás, robbanás, és kész. Arra nem volt fölkészülve, hogy birokra keljen vele, nem mintha nem bízott volna testi erejében, a börtönévek alatt úgy érezte, jócskán megerősödött, de alacsonyrendűnek, ragacsosnak tartotta volna, ha ott liheg a bíró nyakában, hogy legyűrje a földre és szétverje a pofáját. Az arcába kalapálja kiálló orrát meg azt a halszemű, sunyi-szikkadt nézését, s addig üsse, amíg csak moccan. Gusztustalannak tartotta. A pisztoly – az sem igazi megoldás. A romantika világába való. Kézigránát, az igen. Bal lábbal kitámaszt, jobb kézzel elhajítja a gránátot, az utolsó pillanatban visszatartja a mozdulatát, ezzel a gránátban kiold az ütőszeg, talán még hallja is a kattantást, aztán repül, repül, becsapódik és... robban. Fröcskölődő fényt vet, aztán elcsöndesül minden, nem kell átlépni a hullán, vagy amint még vonaglik a földön. Igazán egyszerű, a legjobb megoldás, hogy végre tisztázódjanak a viszonyok a gabszág és az igazság között.

A szobában fény volt, gusztustalan csillár lógott a mennyezetről, Benőt abban a pillanatban, amikor közel iparkodott a házhoz, az egyetlen világos ablakhoz, valami különös oknál fogva ez zavarta leginkább: a csillár semmiképpen

nem illett oda, s ha az nem, akkor minden más is idegen a helytől, a szekrények, az ágy, a dohányzóasztal; a bíró megrögzött dohányos volt, az ítélezés buta kényszerét naponta két doboz cigarettával ellensúlyozta, kezdetben úgy ült a pulpituson, mint egy jól megtermett pöfeteggomba, ott lent, a vádlottak padján mozgó tárgyak, nem jó rájuk nézni sem, de ahogyan telt-múlt az idő, s telt-múlt az akasztófa, néha már nyekkent egyet a túlzott igénybevételtől, s neki, a bírónak, valami buta előírás miatt, végig kellett nézni minden egyes hajnali procedúrát, nem értette, ki találta ki, hogy akasztani csak hajnalban lehet, amikor még mindenki álmos, az elítéltek sem ébredtek föl igazán, de az előírás előírás – minden akasztás után, amikor végre az orvos megállapította a halál beálltát, és a ceremóniára kötelezően kivezényelt társaság végre elhagyhatta a már nyugodtan, mozdulatlanul lengedező alakot, Balambér már útközben a vesztőhelyről a zsebében kotorászott, s legszívesebben egyszerre két cigarettát nyomott volna a szájába. Odahaza meg, az ízléstelen csillárral kivilágított szobában leült a dohányzóasztal mellé, kissé közelebb húzta az ólomkristály dohánytartót, így látta a legfőbb főnöktől, aztán amint az szokta, elővette a mezítlábas cigarettáját, két ujja között megropogtatta benne a dohányszálakat, csak annyira, hogy azok kitéremkedtek, de a cigaretta nem vesztett feszességéből, aztán szájközepétől kissé balra benyomta az ajkai közé, némileg lefittyedt a Munkás, merthogy ez ékeskedett a cigarettásdobozon, aztán rágyújtott, miközben a rendkívül fontos ember méla (már-már elmélázó, megereszkedett) tekintetével nézett a világba.

Egészen sokáig szívta így egyik cigarettát a másik után, az asztalra kiterítette a másnapi perek anyagát, a részletkérdéseket átlapozta, mit vallott a vádlott, az ilyen apróságok nem érdekelték, a lényeg az ügyész megnyilatkozása: milyen ítéletet kért a vádlottra, s ez az ítélet megfelel-e a forradalmi szükségnek vagy sem? A bírónak végtére is az igazságot kell kimondania, s mi más lehetne ez, mint a forradalmi szükség.

Ekkor – amidőn Benő közel merészkedett a kivilágított ablakhoz – a bíró nem a következő napi ítéleteket nézegette, máskor előrelátó emberként még az iratok áttanulmányozása előtt legépelte az ítéletet, hanem egyik cigarettát a másik után rágta, elővette a konyakos üveget, ezt még látta Benő, így meg volt győződve arról, hogy a gránát pontos munkát végez. Az alak a szekrény sor lehajtható ajtajához lépett, valamit kivett, a függöny bizonytalanná tette a kisebb részleteket, valószínűleg a konyakos üveget és a poharat, aztán visszaült az asztal mellé. Ezt már elfedte a párkány Benő szeme elől, de csak így lehetett.

Néhány perccel később már dobótávolságba került. Nem téveszthet. Igaz, fölfelé kell hajítania a gránátot, mert az ablak alatt a kert mélyedésébe jutott. De nem kérdéses, ott kell lennie, még egy kis idő, és végre az élet összeér a renddel.

Elrepült a gránát. Betörte az ablaküveget, úgy, ahogyan remélte, aztán a kivilágított helyiségben a késletelési időnek megfelelően, egyszerre szétfröccsent a szoba. Üvegcsörömpölés, kialudtak a fények, Benő azt várta ettől, lelkebe nyugalom költözik, elvégre megcselekedte, bevégeztetett. Ehelyett valami más kerítette hatalmába, olyan állapot, amelyet ítélethirdetéskor élt át. A gyilkost és az áldozatot összetartó gusztustalan, émelyítő erő. Gyilkos vagyok, tántorgott el a kertből, gyilkos!

Egyre többet alszom, nehézkes vagyok. Mondtam is az orvosnak, mit jelenthet ez? – de ő csak legyintett, s a szokásos módon intézte el: korához képest megfelelő. Balambérnak nem merete odafricskázni, amit a parasztembereknek nem egy alkalommal, mintegy végső diagnózisként: majd a sárgaföld meggyógyítja. S valóban, amikor elérkezett a sárgaföld, viszonylag könnyen ástak sírgödört Mardoson az agyagos-homokos talajba.

Benő bólintott: – Nem tudhatjuk, mennyi idő adatott nekünk. Mindketten abban a korban jártak, amikor bármely pillanatban elalélhat bennük az élet, s hiába érthetetlen valami, hogy meg kell halni, mert hiszen ha valami egyszer él, akkor képtelenség, hogy ne éljen; ami van, hogyan válik nem létezővé, erre még egyetlen gondolkodó sem tudott választ adni.

A két öreg sem erre a szellemi tornamutatványra született, a megoldás nyilván nem az embertől várható, de ha még valakit bevonnak ebbe a gondolati körbe, máris egészen más vizeken járnak.

Nem sok lehet nekem már hátra.

Benő nem válaszolt valami feloldó szófordulattal: ugyan már, nem tudhatjuk... Nagyon is tudjuk. Mindenki a maga legpontosabb diagnosztája.

Egy dolgot sajnálok csak, folytatta Balambér, hogy megtagadott a fiam. Azért, mert bíró voltam. De én teremtettem meg neki a lehetőséget a tanulásra, olyan életre, amelyről én gyerekkoromban álmodni sem mertem volna. Fölemeltek, és én is fölemeltem őt. Erre kizavart a házamból. Abból a házból, amelyet én szereztem, én dolgoztam meg érte, és kizavart. Elkullogtam, mint egy rühes kutya, amikor elrugdossák a háztól. De tudja... Benőre nézett, csüggték szeme alatt a bőrtáskák, cigarettát vett elő, közelebb húzta magához az ólomkristály hamutálat – nem zavarja?, meg sem kérdeztem, Benő tagadólag intett a fejével. De tudja, ha fáj is, nem tudott egészen mélyen fájni. Amióta meghaltam... Igen, meghaltam, és mégis élek. Azóta tudom, mire gondolhattak az ókori rómaiak, amikor azt mondták: nil admirari. Semmin ne csodálkozz, bármi történik is az életben. Bizony, barátom, az életben semmin nem szabad csodálkozni.

Balambér mélyet szívott a cigarettából. Arca előtt lila füst szállt fel, látszott, ez a szippantás, ez a slukk – ahogyan szerette mondani – jelenti számára az élet egyetlen, beteljesült örömét.

A két öreg hosszú hallgatásba merült. Életükben annyi minden történt, hogy már nem volt kedvük fölöslegesen beszélni. Balambér az öregek ülepedett csöndjében azért megszólalt, miközben újabb cigarettára gyújtott. Talán úgy érezte, ezt még el kell mondania, bár nem valószínű, hogy Benőre tartozik, de olykor mégis erősebb a közlési kényszer:

Én már régen meghaltam. És attól kezdve egyre kritikusabban szemléltem a világot. Talán nem is gondolná – mi ugye nem állunk ugyanazon az oldalon, de hát öregségünkre ez már nem számít –, a végén eljutottam arra a megállapításra: minden eszmei hűség a felkínált pénzösszeg nagyságától függ.

Benő elhatározta, whiskykorttyal a szájában, nem szól bele az öreg monológjába, az időskori szűkszavúságot olykor fölvaltja az őszinteségi rohambeszéd. Most mégis ellenkeznie kellett: talán nem minden eszmei hűségre érvényes ez.

Én a párról beszéltem – Balambér mintha várta volna a közbevetést. – De hagyjuk ezt. A halálomról beszélek. Soha senkinek nem mondtam el. Így nem. S hogy miért éppen magának?

Aztán belekezdett a történetbe.

Amikor kitört az ellenforradalom, na jó... magának bizonyára forradalom, de ne beszéljünk a terminológiai kérdésekről, szóval amikor nem tudtam lemenni a városba, a bíróságra, bezárkóztam a házba. Egyedül éltem, anyám meghalt, hirtelen meghalt, elnyűtte a sorsa, tudja, az a szürke proletársors, amelyről József Attila... Egyedül éltem, a háztartási alkalmazott is elmaradt. Talán gyűlölt engem, pedig jól bántam vele. Minden hónapban megkapta a fizetését, és igazán nem kértem tőle sokat ezért.

Leültem, szívtam az egyik cigarettát a másik után, és vártam, hogy végre rend legyen. A rádióban az egyik nap bejelentették, egyik bírótársam – képzelje, vérbírónak nevezték – öngyilkos lett. Bizonyára félelmében, nem bírták az idegei. Az enyémekek eszerint jobbak voltak. Az egyik este azonban – nem volt még késő, de korán sötétedett – két férfi rám törte az ajtót. Éppen kivettem egy üveg konyakot a szekrényből, visszaultem a dohányzóasztalhoz, hogy töltsék magamnak, tudja, legnehezebb a bizonytalan várakozás, valahogy oldani kellett a feszültséget. Megjelent a két alak az ajtóban, mindjárt tudtam, értem jöttek. Megragadták a karomat, éppen letettem a konyakos poharat, átrángattak a másik szobába. Ezek megölnék! Nem lehetett más a szándékuk. És egyszerűen nem tudtam másra gondolni, csak a bírói pulpitusra, ahogyan állok ott, és kihirdetem az ítéletet. Ahogyan minden ítéletet kihirdettem. Halál, halál, halál... döngött. És akkor a szomszédos szobában csörrent az ablaküveg, jól elhatárolón hallottam, majd a következő másodpercben a robbanás. Engem megvédett a fal, mert éppen úgy álltam, a két másikat, akik kifelé rángattak a karomnál fogva, odébb lökte a légnyomás. Szinte hallottam, ami persze képzelenség, ahogyan a robbanás szétveti a konyakos poharat, és lángra kaptak a függönyök, a kárpitok. A két férfi, amikor magához tért, kirohant a házból. Már nem törődtek velem, én meg ott maradtam, szájamban egy nyomorultul meggyűrt cigarettával. De éltem, nem jutott más az eszembe, s attól kezdve nemigen értettem, mit is jelent az valójában, ha él az ember. És tudja, a robbanás után akkora csönd lett, amelyet korábban nem tudtam volna elképzelni.

Mintha ott robbant volna, a két öreg között, az a gránát. És utána a csönd. Nagy sokára Benő hangja szétropogtatta ezt a csöndet: – Mennem kell. Most mennem kell.

Ha úgy gondolja, jöjjön el holnap is.

Eljövök. Holnap eljövök!

Nehezen préselte ki magából a szavakat. Még összetartotta arcán a vonásokat, ne látsszon rajta az utálat, gyűlölet, a tehetetlen düh.

Hát él, hát életben maradt! Egész úton ezt hajtogatta Benő, miközben egyre durvábban harapott a levegőbe. Az átkozott, a gazember, és mind keményebb jelzőket használt. A rokkant, seggfejű öregember! Amikor már kellő távolságban volt Hamvaskőtől, elérte a maga birtoka, Bagókö határát, akkor végre kifakadt az útnak, a fáknak, a hegyoldalban kapaszkodó sziklának: – Gyilkosként éltem le az életemet!

Gyilkos volt, amikor ott csúszkált a téli havas-jeges hantokon, hogy elérje az osztrák határt, anyja nem tartóztatta, miközben megrepedt benne valami, talán soha többé nem látja, de így mégiscsak elviselhetőbb, mint a börtönben, élj, élj, fiacskám, búcsúzott az anyák keménységével.

Gyilkos volt az osztrák táborban, mindenfélét kérdeztek tőle, amikor névjegyzékbe vették, elmondta az egyetemi gyakorlatot, a gázkitörést, s hogy megpróbálta, de nem sikerült; a szabotázsért kapott ítéletet, mindennek utánanézhettek, és hogy csak a forradalom idején szabadult, csak úgy pucolt a börtön lapos tetejéről porzó lövedékek elől, az orvos így gyógyította a rendszert, tette hozzá fanyarul, de másról nem beszélt. Arról az estéről egyáltalán nem, amikor anyja látta, valahová mennie kell, valamit meg kell cselekednie, ez a *kell* kattogott ott eszeveszetten, mégis annyira hidegen, hogy nem volt mese: be kell következnie, amiről egyedül Benő tudott.

Úgy tervezte, Európában marad, egy kis országban, Belgiumban, de hirtelen belépett valaki a barakkba: fiúk, huszonnégy órán belül repülőgép indul Amerikába. Aki oda szeretne jönni, jelentkezzen!

Föltette a kezét. Inkább a tengerentúlra, minél messzebb, elvégre a gyilkosság már bizonyára kitudódott, s ha utolérik... Ezért visszaadják; csak meghúzni magát, minél hamarabb, minél messzebb! Álmában látta a robbanást, s látta, mert elképzelte, amint a bíró szerterepül, de már nem bíróként, hanem cefatokban, soha többé nem kapaszkodik fel a bírói pulpitusra és bámul azzal a vizenyős halszemével.

Gyilkos volt, ezért aztán nem akarta, hogy utódai legyenek. Az otthoni tanulmányok idejét nagyvonalúan elfogadták a ruhája bélésébe varrt leckekönyv alapján, ez valahogy nála maradt a nyári gyakorlat idejére, majd ősszel leadja, de arra már nem került sor, letartóztatása után egyéb holmijával együtt hazaküldték az anyjának, az egyetemen meg kimondottan örültek, amikor kiderült, nincs is indexe, akár azt is mondhatják róla, nem is a hallgatójuk.

Gyilkos volt, amikor megismerkedett egy asszonnyal, neki volt gyermeke, nem számít, mégsem az övé, a lényeg, hogy ne az ő gyilkos véréből származzon, mert bármennyire is az igazság, mégiscsak embert ölt. Fölríadt álmából, hideg, fagyos veríték lepte el lüktető testét. Az asszony néha kérdezgette a múltjáról, amikor még abban a távoli országban élt, de Benő nemigen akart megszólalni, ilyenkor fájdalom-nyilak rajzolták ki anyja alakját, más fájdalom-nyilak meg a rettegést szorították rá. Hiába múlik az idő, egyszer hátha kitudódik...

Azt mondta, a család anyagi biztonságának megteremtéséért vállalja el az afrikai munkát, az asszony vigyázzon magára meg a gyerekekre, ő majd küldi a pénzt, az olajkutaknál jól megfizetik, de sokkal inkább azért utazott el, hogy azok ketten – az asszony meg a lánya – ne lássák mindennap a gyilkos arcát. Mert hiába nem tudják, az arcán – mindinkább így érezte – egyre inkább megkövesedett a gyilkos. Afrikában szokott rá a whiskyre, a fehér emberek csak így tudják elviselni a trópusi éghajlatot, ez mindenki számára elfogadható mesének tűnt, időnként még magának is, de tudta, a gyilkosság ellen issza a rozspálinkát. Csakhogy semmiféle erős ital nem alkalmas annak a tettnek az elmosására. Most már vele marad egész életében, minden reggel és délelőtt, délután és este, majd azokon a nyomorult, lihegő éjszakákon az embervér ontása. Talán csak egy-két nap adatott neki, amikor nem gyötörte a gondolat, hogy utána annál vadabbul csapjon le rá: nem szabadulhatsz! Felesége mondta is neki: egészen alkoholista lett Afrikában.

De nem törődött ezzel, ő csak úgy mérte az életet: mire számíthat egy gyilkos? Azon az elhajított estén befejeződött az élete, bármit cselekedett azután,

az már egy másik dimenzióban folyt, és nem tudta, van-e reménye valaha is, hogy visszatérjen az eredeti életéhez.

Talán ezért nem bírta tovább. Felesége halála után semmi nem kötötte oda, a leány messzire költözött, férjhez ment, gyerekei születtek, más élet, semmi köze az enyémhez, lihegett, aztán ott volt az a San Diegó-i remete, várakozzon még addig az időben, amíg ugyanerre a sorsra nem jut? S ahogyan érkeztek a hírek, hogy odahaza – évtizedekig képtelen volt kiejteni ezt a szót, belefagyott a szájába –, szóval hogy odahaza megroggyant a diktatúra, általános amnesztia, a politikai foglyokat rehabilitálják, ráadásul a szomszéd átszólt, mi keresnivalója ezek után ott, egy napon elhatározta, visszatér. S ettől a perctől kezdve már nem a távolság, az *el*, csak *el* akarata hullámszórt benne, a menekülése, mintha a távolság, akár térben, akár időben kifakíthatná azt az estét, a gránát robbanását; vissza akart térni, mert nyomorult gyilkos életére csak ott, ahol elkövette, ott kaphat fölmentést a lelke – ha egyáltalán létezik fölmentés.

És most itt állt, szédelegve az úton, még soha nem érzett gyűlölettel a benesejében: gyilkosként éltem le az életemet, és ez a mocskok közben él! Nagyobb büntetésnek érezte, mint amikor a pulpitusról kimondták rá a halálos ítéletet. Ha fölakasztják, meghal, nem kell tovább szenvednie. De így? A gyilkossággal úgy ítélte magát halálra, hogy folyamatosan akasztják, miközben él.

Mire hazaért, már biztos volt abban, amit megértett abban a nyomorult házban. Fölrobbant a gránát valóságos fénye, és nem bírta elviselni a megcsalottságot. Feltört benne: gyilkolnia kell, meg kell ölnie azt az embert, mert különben a világ még ferdébben áll, mint addig.

Nem érdekelte, hogy a pisztolyos gyilkolás a romantikus kelléktárba tartozik, elővette a fegyverét, kis kaliberű, finoman belesimult a tenyerébe, megtöltötte a tárat, amíg mozog, löni fogok, majd csak abbahagyja – és látta maga előtt a képet, már nem az ablakon át, a függöny által megtört kontúrok között, s ha elvégzi a feladatát – megint csak a feladat ébredt föl benne –, akkor már bármi következhet, mert valami lehengeredik a lelkéről.

Egész éjszaka nem aludt. Megtervezte magában a forgatókönyvet: felszólítja ezt az embert, hogy nézzen a szemébe. Egészen a szemébe. Látni akarja a tekintetét, amikor belehatol a golyó. Pontosnak kell lennie, mert csak így, teljesen kiélve érheti el a célját. Aztán még lő. Egészen addig, amíg ki nem ürül a tár. Addigra már bizonyára földre rogyik, és nem mozdul. Csak így szabadulhat meg gyilkos életétől. Ha most elköveti a tettet, minden előtte lévő időre fölmentést kap. Nem volt gyilkos. Megszabadul. Most vált azzá.

Élvezte a fenyők erős illatát. A gyanta átható szagát. Erősnek és bátonak érezte magát. Nem sietett, de nem is tétovázott. A lövéseket egyszerűnek gondolta.

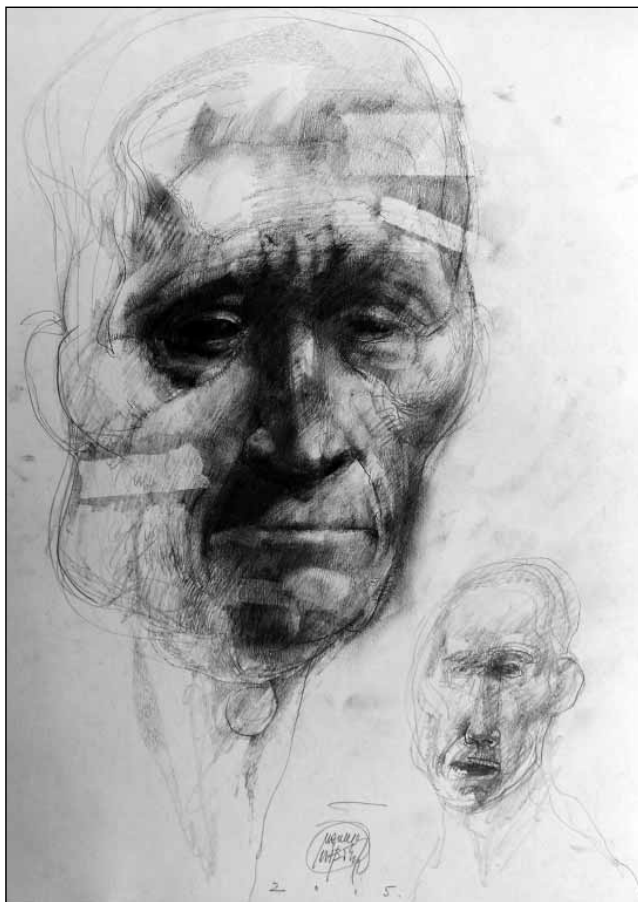
Amikor odaért, az ajtót nyitva találta, résnyre. Csöngetett. Nem hallotta a rövid, csoszogó lépteket, amint fölhangzik: jövök már, jövök már.

Belökte az ajtószárnyat. Az előszobában semmi rendkívüli. A virágok a helyükön, a déli ablaknál. Megnyomkodta a földet: reggel locsolták. A szoba közepén, ahol üldögélni szoktak, ott találta a földön Balambért. Vagy ki tudja, hogyan hívták valójában? – nézte az élettelen testet. Bizonyára ki akart menni, hogy majd a levegő jót tesz, de aztán visszafordult, és odáig jutott.

Benő bágyadtan, nyomorultul szedte elő zsebéből a pisztolyt. Árván tartotta a kezében, nagyon árván. Biztos, hogy meghalt, a földön heverő test nem mozdult, talán már hűlni kezdett, Benő elemelte a hullárol a tekintetét, nem érdekelt, már egyáltalán nem érdekelt, az sem, hogy ki volt, hogy hívták valójában, nem idézte föl magában – nem tudta fölidézni –, hogyan állt ott a pulpituson, és hangzottak a szavai, a népbíróság országos tanácsa nevében...

Benő lassan megemelte a pisztolyt, jobb karját behajlította, ezzel a mozdulattal a fegyver csöve egészen közel került a halántékához, és meghúzta a ravaszt.

Az éjszaka folyamán, mint az országos szeizmológiai intézet jelentette, a környéken 2,8-as földrengést jeleztek a műszerek. A lakosság nem érezhetett belőle semmit, állította a szakértő, de ez a kis rengés elég volt ahhoz, hogy az a hatalmas szikla, amely valamikor az időben elindult odafönről és megakadt a hegyoldalban, most óriási robajjal megmozduljon és alázóduljon a völgybe vezető útra. Napokba tellett, mire eltakarították a törmeléket. A falubeliek azt mondták, nem a föld rengése, hanem az ember élete mozdította meg a követ.

ELFELEJTETT PORTRÉ XVIII.